

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ГАВРІЛОВА Людмила Гаврилівна

УДК 378.147:004.032.6:37.011.3-051:78

**СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор педагогічних наук, професор
СЕРГІЄНКО Володимир Петрович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
завідувач кафедри комп'ютерної інженерії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
СПІРІН Олег Михайлович,
Інститут інформаційних технологій
і засобів навчання Національної академії
педагогічних наук України,
заступник директора з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
ГРИНЬОВА Валентина Миколаївна,
Інститут педагогіки та психології Харківського
національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди,
заступник директора з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
РАСТРИГІНА Алла Миколаївна,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Вінниченка,
завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін
і методики музичного виховання.

Захист відбудеться 10 вересня 2015 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 7 серпня 2015 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сиротюк В.Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Однією з визначальних тенденцій сучасної освіти є її інформатизація, яка відбувається на всіх рівнях – від дошкільного розвитку дитини до вищої школи. Комп'ютеризація навчальних закладів, розроблення електронних педагогічних ресурсів демонструють оновлення освіти шляхом упровадження інформаційно-комунікаційних технологій та засвідчують утворення нового освітнього феномену, що визначається науковцями як “інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище” (О. Співаковський, Л. Петухова, В. Коткова), “інформаційно-освітнє середовище” (Л. Панченко), “єдиний інформаційний освітній простір” (О. Могилев, Т. Яшина) та ін.

Процес інформатизації наразі закономірно охоплює й мистецьку складову навчального процесу, зокрема професійну та загальну музичну освіту, що засвідчують численні науково-педагогічні розвідки вітчизняних і зарубіжних учених (Н. Белявіної, Н. Білоусової, А. Бондаренко, Л. Варнавської, І. Гайденка, І. Горбунової, М. Дядченко, І. Заболотської, Л. Зарі, А. Камериса, І. Красильникова, О. Красноскулова, В. Луценка, Н. Новікової, О. Піксаєвої, С. Полозова, О. Рибнікова, Г. Тарасєвої, А. Харуто, О. Чайковської, Дж. Арвейлера (J. Arveiller), Р. Ешлі (R. Ashley), Дж. Орфена (J. Orthen) та ін.), які наголошують на необхідності введення інформаційно-комунікаційних технологій у музичне навчання задля його перетворення на високохудожній і високотехнологічний процес. Усі дослідники одноставно відзначають підвищення ефективності музично-педагогічного процесу завдяки застосуванню педагогічних комп'ютерних технологій.

Крім того, розробляються нові програмні засоби, які гнучко поєднують педагогічний інструментарій традиційного навчання музики та можливості інформаційно-комунікаційних технологій, дозволяють використовувати музичний комп'ютер як професійний інструмент майбутнього фахівця. У цьому зв'язку І. Горбунова зазначає, що комп'ютеризація музичної освіти наразі може стати додатковою мотивацією навчання музики сучасного учня (студента), при цьому мова йде не про повну заміну педагога комп'ютером, а про створення адекватних навчальних комп'ютерних програм. Окремі науковці (І. Красильников, Д. Семенова та ін.) навіть засвідчують утворення нової освітньої реальності – педагогіки цифрових мистецтв, яка виникла внаслідок інтеграції педагогіки мистецтва та цифрових технологій.

Активна робота зі створення комп'ютерних програм і мультимедійних засобів для музичної освіти, як і наукове осмислення цих процесів, у країнах зарубіжжя розпочалися від 80-х років ХХ ст. (Дж. Арвейлер (J. Arveiller), Р. Вуд (R. Wood), П. Дж. Клементс (P. J. Clements), Р. Д. Ешлі (R. D. Ashley), Дж. М. Орфен (J. M. Orthen), Н. Вагнер (N. Wagner), М. Суботник (M. Subotnick) та ін.). З кінця 90-х років ХХ ст. перспективні розробки в галузі використання комп'ютерних технологій у професійній музичній та музично-педагогічній освіті ведуться й у навчальних закладах країн пострадянського простору.

Певний внесок у вивчення й упровадження музично-комп'ютерних технологій в українську загальну та професійну музичну освіту зробили вітчизняні науковці, які

наприкінці 80-х років ХХ ст. намагалися узагальнити практичний досвід проведення занять з музичних дисциплін із залученням засобів автоматизації навчання (М. Дьяченко, Л. Дис, І. Сокол, С. Шип). Наразі різні педагогічні аспекти проблеми використання комп'ютерних, зокрема мультимедійних, технологій у музичній освіті вивчають такі дослідники, як-от: Н. Белявіна, А. Бондаренко, О. Бордюк, Л. Варнавська, Н. Новікова, Ю. Олійник, О. Чайковська та ін. Коло їхніх наукових інтересів становлять методичні особливості використання комп'ютера, електронних навчальних засобів, мультимедійних технологій у підготовці майбутніх музикантів-педагогів, а також у процесі музичного розвитку школярів.

Сучасні наукові дослідження засвідчують, що пошук шляхів упровадження комп'ютерних технологій у теорію й практику музично-педагогічної освіти доцільно здійснювати на основі компетентнісного підходу як одного зі стратегічних напрямів державної політики в освітній сфері, що передусім орієнтує на досягнення певного освітнього результату й у останні десятиліття став одним із провідних у сучасній педагогіці професійної освіти. У дослідженнях Н. Бібик, Т. Байбари, М. Головань, І. Зимньої, Л. Карпової, В. Краєвського, О. Локшиної, В. Лозової, А. Маркової, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторського та багатьох інших науковців сформульовано його фундаментальні категорії, диференційовано поняття “компетентність” та “компетенція”, визначено базові й ключові компетентності, що вповні відображають різноманітні сфери буття людини, сприяють досягненню успіхів у житті, професійному становленню, підвищують ефективність функціонування суспільних інститутів тощо.

Відповідно в галузі вищої освіти виокремилось поняття професійної компетентності, що стало провідним критерієм якості підготовки студентів до фахової діяльності. Вочевидь, що саме компетентнісний підхід має стати підґрунтям успішного впровадження мультимедійних технологій у професійну підготовку майбутніх учителів музики.

В останні роки з'явилися окремі педагогічні дослідження, пов'язані із залученням до сфери професійної музично-педагогічної освіти інформаційно-комунікаційних технологій, спрямованих на розвиток тих чи інших компонентів професійної компетентності майбутніх учителів музики (А. Бондаренко, О. Бордюк, Л. Варнавська, Ю. Дворник, Л. Заря, А. Камеріс, В. Луценко, О. Приселков, О. Рибніков та ін.), проте вони не сформували достатньо чіткого уявлення про роль ІКТ у цілісному професійному розвитку музиканта-педагога, висвітлюючи лише його окремі аспекти. До того ж питання професійної компетентності здебільшого розглядалися побіжно, перевага надавалася проблемам формування пізнавальної самостійності, готовності до використання комп'ютерних засобів, визначення методичних засад використання ІКТ у підготовці вчителя музики тощо.

Відтак постає необхідність системного підходу до формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, що стосується шляхів, методів, засобів, педагогічних умов набуття знань, умінь і практичних навичок, формування їхніх особистісних якостей засобами інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій. Йдеться про проблему розроблення й упровадження

системи (мета і цілі, зміст, методи, засоби, форми, технології навчання тощо), яка ґрунтується на інформаційно-технологічній основі.

Це викликано також потребою розв'язання об'єктивних суперечностей, що виникають між вимогами суспільства до сучасних учителів музики й результатами їхньої професійної підготовки в педагогічних університетах:

- стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних, зокрема комп'ютерних, технологій та недостатнє дослідження специфіки їх використання у практиці професійної підготовки майбутніх учителів музики;

- потреба в підготовці студентів вищих музично-педагогічних навчальних закладів до використання інформаційно-комунікаційних технологій та домінування застарілих методик у теорії й практиці їхнього фахового навчання;

- необхідність оновлення змісту, структури, форм, методів професійної підготовки вчителя музики з урахуванням вимог інформаційного суспільства та компетентнісного підходу до змісту вищої музично-педагогічної освіти й відсутність системних досліджень професійної підготовки вчителів музики засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

- творча природа професійно-педагогічної діяльності вчителя музики та переважна спрямованість науково-методичних розробок на репродуктивний характер підготовки студентів у вищих музично-педагогічних навчальних закладах;

- потреба в усебічному розвитку пізнавальних якостей і творчого потенціалу майбутніх учителів музики, готових до використання комп'ютерних (мультимедійних) технологій у сучасному загальноосвітньому навчальному закладі, та відсутність цілісних підходів до наукового розроблення питань застосування комп'ютерних технологій у вищій професійній музично-педагогічній освіті.

Необхідність розв'язання означених суперечностей, об'єктивна потреба й соціальна значущість якісної професійної підготовки майбутніх учителів музики, що відповідають вимогам сучасного суспільства й вільно орієнтуються в інформаційному освітньому середовищі, відсутність системності у використанні комп'ютерних технологій у вищій професійній музично-педагогічній освіті зумовили *актуальність* теми дослідження **“Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. У дисертації використані результати, здобуті при виконанні проекту за програмою Європейського Союзу Tempus IV “Освітні вимірювання в інформаційному суспільстві, адаптовані до стандартів ЄС” (№ 1450209 – TEMPUS 2008 – SE – JPCR), що виконувався в НПУ імені М.П. Драгоманова на замовлення Міністерства освіти і науки України.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Слов'янського державного педагогічного університету (нині ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”) (протокол № 9 від 25 травня 2012 року) та погоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 19 червня 2012 року).

Мета дослідження полягає в розробленні й експериментальній перевірці науково обґрунтованої системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій.

Відповідно до мети було поставлено **завдання дослідження**:

1. Конкретизувати сутність і структурувати поняття “професійна компетентність майбутнього вчителя музики” в контексті процесів інформатизації освіти.

2. Здійснити сутнісний аналіз явища “мультимедіа” як технологічного, культурологічного, мистецтвознавчого феномену, вивчити й проаналізувати сучасний ринок мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва.

3. Розробити й обґрунтувати змістове наповнення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій.

4. Визначити й обґрунтувати принципи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій.

5. Підготувати й упровадити в практику професійного навчання майбутніх учителів музики мультимедійні навчальні засоби (мультимедійний підручник, електронний навчальний посібник з історії музичного мистецтва, освітній веб-сайт та ін.).

6. Визначити педагогічні умови системного використання мультимедійних навчальних засобів у професійній підготовці майбутніх учителів музики.

7. Виконати дослідно-експериментальну перевірку ефективності системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій.

Об’єктом дослідження є процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – формування в майбутніх учителів музики професійної компетентності шляхом системного застосування мультимедійних технологій.

Загальна гіпотеза дослідження. Нагальна необхідність оновлення та підвищення ефективності традиційної системи вищої музично-педагогічної освіти, інтенсифікація процесу формування в сучасних учителів музики професійної компетентності позитивно корелює із системністю та ефективністю застосування в процесі їхньої професійної підготовки засобів інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій.

Концепція дослідження. Уважаємо, що професійна підготовка майбутніх учителів музики як цілісна система має ґрунтуватися на засадах органічної єдності основних положень компетентісно-орієнтованої парадигми освіти та теорії інформатизації навчання. Використання провідних принципів реалізації компетентісного підходу до формування професійної компетентності майбутнього вчителя та комплексне застосування в цьому процесі мультимедійних технологій сприятиме підвищенню рівня професійної освіти майбутніх учителів музики в умовах інформаційного суспільства.

Системоутворювальним чинником розробленої системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики є діалектичний зв'язок між застосуванням мультимедійних технологій у підготовці музикантів-педагогів та рівнем відповідності результатів їхнього навчання запитам суспільства.

Аналіз професійної компетентності вчителя музики доводить, що він має, по-перше, володіти цілим комплексом загальнопедагогічних знань і умінь, серед яких: знання провідних ідей, концепцій, закономірностей розвитку державної системи освіти, фундаментальних психолого-педагогічних теорій, дидактичних принципів, змісту, форм та методів навчання й виховання, методики проведення уроків у школі, зокрема уроків музичного мистецтва; уміння та навички професійно-педагогічної діяльності, професійної самоосвіти та самовдосконалення, педагогічної творчості тощо. Професійні вимоги до майбутнього вчителя музики передбачають набуття фахових знань та умінь: музично-історичні та музично-теоретичні знання, музично-виконавські, музично-аналітичні уміння та навички, навички слухання музики та музичної творчості. У майбутнього музиканта-педагога мають бути сформованими професійно-особистісні якості: педагогічна інтуїція, рефлексія, спостережливість, ціннісні музичні орієнтації, музичний смак та інтереси, розвинені музичні здібності.

Крім того, за умов впровадження мультимедійних технологій професійна компетентність вчителя музики розширюватиметься за рахунок формування таких якостей, як-от: інтерес і позитивне ставлення до застосування ІКТ, зокрема мультимедійних навчальних засобів, у професійно-педагогічній діяльності, процедурно-технологічні, комунікативні й творчі уміння та навички роботи в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі, необхідний обсяг теоретичних знань у галузі ІКТ, зокрема технології мультимедіа.

Необхідне в сучасних умовах оновлення та інтенсифікація всього процесу становлення в майбутніх учителів музики професійної компетентності відбувається за допомогою цілісної системи науково-методичного забезпечення, що ґрунтується на формулюванні теоретичних підвалин застосування мультимедійних технологій у процесі вищої музично-педагогічної освіти та впровадженні в цей процес мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва (мультимедійних підручників та посібників з історії музичного мистецтва, інших електронних навчальних засобів, веб-ресурсів тощо).

Компонентами мультимедійного забезпечення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики стали авторські електронні засоби:

- мультимедійний підручник з історії музичного мистецтва “Російська музика: від найдавніших часів до початку ХХ ст.”, укладений разом із професором НПУ ім. М. Драгоманова В. Сергієнком та схвалений до виготовлення з грифом “Рекомендовано МОНМС України” (наказ МОНМС України за №1/11-5116 від 13.04.2012 р.);

- електронний навчальний посібник з історії української музики “Українська духовна музика”, розроблений у співпраці з викладачами ДВНЗ “Донбасський державний педагогічний університет” професором В. Сипченком та кандидатом

богослов'я І. Удовенком, схвалений до виготовлення з грифом “Рекомендовано МОН України” (наказ МОН України за №1/11-14140 від 18.09.2013 р.);

- освітній веб-сайт “Мультимедійні технології в музичній освіті” (режим доступу: <http://multimusic.com.ua/index.php/ua/>), використаний для інтеграції в професійну підготовку вчителів музики елементів дистанційної освіти.

До системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики включено також спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”, що забезпечує передусім формування інформаційно-комунікаційної складової професійної компетентності майбутніх учителів-музикантів. Крім того, до професійної підготовки вчителів музики залучалася мультимедійна продукція з музичного мистецтва, що існує в мережі Інтернет та на ринку електронних навчальних засобів: веб-мультимедіа-ресурси, енциклопедії, довідники, тренажери музичного слуху та школи гри на музичних інструментах, дитячі навчально-розвивальні музичні програми, дистанційні курси тощо.

Методологічною основою дослідження виступають філософські положення про діалектичне пізнання світу, єдність мови й мислення, форми й змісту; теорія наукового пізнання й засоби системно-структурного аналізу об'єктів, що визначають його стратегію. Тактика дослідження ґрунтується на ключових методологічних підходах сучасної педагогічної науки: системному, особистісному, синергетичному, аксіологічному, культурологічному, акмеологічному та діяльнісно-творчому.

Теоретичні засади дослідження містяться в таких положеннях і висновках: теоретико-методологічні аспекти філософії формування нового покоління фахівців (В. Андрущенко, В. Биков, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); процеси інформатизації освіти (А. Гуржій, М. Жалдак, Ю. Машбиць, Н. Морзе, Л. Петухова, В. Сергієнко, О. Співаковський, О. Спірін та ін.); стратегічні напрями оновлення вітчизняної системи вищої педагогічної освіти (В. Андрущенко, В. Бондар, Л. Вовк, В. Галузинський, Н. Дем'яненко, М. Євтух, П. Лузан, О. Падалка та ін.); реалізація компетентнісного підходу в професійно-педагогічній освіті (Н. Бібік, І. Зимня, В. Краєвський, О. Овчарук, О. Локшина, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторської та ін.); оновлення вітчизняної мистецької освіти (А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, А. Растригіна, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова та ін.); розроблення нового покоління навчальних засобів – електронних освітніх ресурсів (О. Башмаков, В. Волинський, М. Жалдак, О. Жосан, В. Краєвський, В. Мадзігон, О. Осін, П. Полянський, А. Хуторської та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання завдань на різних етапах наукового пошуку використано комплекс методів дослідження: *теоретичні*: системний аналіз філософської, психолого-педагогічної, культурологічної, мистецтвознавчої наукової літератури з проблеми професійної підготовки вчителя музики й використання мультимедійних технологій, навчально-методичної та інструктивно-нормативної документації – для визначення понятійно-категоріального апарату; моделювання – для створення моделі системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій; *емпіричні*: спостереження, бесіди, опитування, анкетування – для

вивчення практики запровадження мультимедійних технологій у навчальний процес; педагогічний експеримент, експертне оцінювання, якісний і кількісний аналіз результатів на основі методів математичної статистики.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

- *уперше* проведено дослідження професійної підготовки майбутніх учителів музики з урахуванням вимог інформатизації освіти як цілісної системи; розроблено, теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено систему формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій як цілісний комплекс науково-методичного забезпечення; розроблено теоретичні підвалини впровадження в практику музичної освіти мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва, зокрема мультимедійного підручника з історії музичного мистецтва, електронного навчального посібника “Українська духовна музика”, освітнього веб-сайту “Мультимедійні технології в музичній освіті”;

- *уточнено* зміст та структуру понять “професійна компетентність вчителя музики”, “мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва”, “електронний освітній ресурс”;

- *отримали подальшого розвитку* методи музичного навчання майбутніх учителів засобами мультимедійних технологій та педагогічні умови використання мультимедійних навчальних засобів у професійній підготовці майбутніх педагогів-музикантів.

Практичне значення дослідження визначається розробленням і впровадженням у практику роботи вищих педагогічних навчальних закладів системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій. Розроблено електронні навчальні засоби (мультимедійний підручник з історії світового музичного мистецтва, електронний посібник “Українська духовна музика” з історії вітчизняного музичного мистецтва), електронний освітній веб-ресурс “Мультимедійні технології в музичній освіті”, які увійшли до методичного забезпечення означеної системи. Професійна підготовка майбутніх учителів музики доповнена спецкурсом “Мультимедійні технології в мистецькій освіті” (з відповідним навчально-методичним забезпеченням у вигляді електронного навчально-методичного комплексу (ЕНМК) та друкованого навчально-методичного посібника), уведення якого до навчального плану підготовки бакалаврів впливає на ефективне формування інформаційно-комунікаційної складової професійної компетентності музикантів-педагогів.

Основні положення, результати й висновки проведеного дослідження можуть бути використані викладачами вищих музично-педагогічних навчальних закладів, учителями-практиками, науковцями для подальшого обґрунтування теоретичних і методичних засад формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, для створення нових навчальних засобів із музичного мистецтва та впровадження їх у практику професійного розвитку майбутніх учителів музики.

Упровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджено в таких ВНЗ: Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (довідка про впровадження № 0710 / 2819 від 16.12.2014 р.);

ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет” (акт про впровадження № 66-14-642 від 14.10.2014 р.); Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (акт про впровадження № 250-н від 03.11.2014 р.); Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди (акт про впровадження № 924 від 30.10.2014 р.); Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка (довідка про впровадження № 2111 від 22.12.2014 р.); Харківському національному педагогічному університеті імені Григорія Сковороди (акт про впровадження № 01 / 10-911 від 20.10.2014 р.); Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя (довідка про впровадження № 05 / 167 від 05.12.2014 р.).

Особистий внесок здобувача. Одержані автором результати є самостійним внеском у розроблення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики. Ідеї, що належать співавторам публікацій, не використовувались в матеріалах дисертації. У виданому спільно з В. Сергієнком мультимедійному підручнику з історії музичного мистецтва автору належить розроблення змістового наповнення лекцій з історії російської музики, текстів статей іменного покажчика та глосарію, підготовка мультимедійного контенту слайд-шоу та музичних вікторин, а також апробація навчального засобу в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики. У виданому спільно з В. Сипченком та І. Удовенком електронному навчальному посібнику “Українська духовна музика” автору належить структурування електронного засобу, змістове наповнення розділів “Нариси з історії української духовної музики”, “Жанри української духовної музики”, “Творці духовної музики”, підготовка мультимедійного контенту слайд-шоу, а також апробація посібника шляхом розміщення на особистому сайті “Мультимедійні технології в музичній освіті”.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена методологічною обґрунтованістю його вихідних положень із використанням аналізу значного обсягу наукових джерел, ресурсів мережі Інтернет, застосуванням методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження; достатньою тривалістю й обґрунтованими результатами педагогічного експерименту на всіх етапах дослідження; якісним і кількісним аналізом експериментальних даних, висновками експертів і результатами анкетування; використанням сучасних методів аналізу, експертних оцінок і статистичного аналізу; позитивними результатами їх упровадження в процес професійної підготовки майбутніх учителів музики у вищих навчальних закладах.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, методологічні та практичні результати проведеного дослідження, а також концептуальні положення й загальні висновки були представлені у вигляді доповідей на різного рівня конференціях, форумах, симпозіумах, семінарах, у школах, зокрема: на 25 міжнародних: “Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України” (Ялта, 2009, 2010), “Формула творчості: теорія й методика мистецької освіти” (Луганськ, 2010), “Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти” (Херсон, 2011), III Міжнародна літня школа “Освітні вимірювання: викладання, дослідження, практика” (Форос, 2011), інтернет-конференція “Педагогіка в XXI веке: синергетика, моделирование и прикладные исследования, электронное, мета-

проектное и взаимное обучение, интерактивность и мультимедиа” (Таганрог, 2012), 8th International Conference on ICT in Education, Research and Industrial Applications: Integration, Harmonization and Knowledge Transfer (Херсон, 2012), Міжнародний форум фахівців у галузі освітніх вимірювань (Київ, 2012), виставка-презентація медіа-проектів і науковий форум “Медиа-технологии в современной музыкальной культуре: образование, наука, творчество” (Ростов, 2012), “Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми” (Вінниця, 2012), “Актуальні проблеми підготовки фахівців для дошкільної освіти” (Кремінець, 2012), “Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах” (Київ, 2013), “Педагог третього тисячоліття: теоретико-методичний дискурс” (Дрогобич, 2013), “Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та за кордоном” (Горлівка, 2013), “Інновації у вищій освіті” (Ніжин, 2013), “Проблемы и перспективы дошкольного и начального образования: современный научный поиск” (Курськ, 2013), “Подготовка учителя начальных классов: проблемы и перспективы” (Мінськ, 2013), “Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя” (Суми, 2013), “Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін” (Суми, 2014), “Педагогічні та психологічні науки: виклики і сьогодення” (Київ, 2014), “Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи” (Умань, 2014), “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології” (Кіровоград, 2014), “ИНФО – 2014: Инновации на основе информационных и коммуникационных технологий” (Сочі, 2014), “Информатизация образования – 2014: Педагогические аспекты создания и функционирования виртуальной образовательной среды” (Мінськ, 2014), International scientific-practical congress of teachers and psychologists “The generation of scientific ideas” (Geneva (Switzerland), 2014), “Університетський комплекс як регіональний центр образования, науки и культуры” (Оренбург, 2015); на 5 *всеукраїнських*: “Формула творчості: теорія й методика мистецької освіти” (Луганськ, 2011, 2012, 2013), “Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес” (Луганськ, 2012), інтернет-семінар “Актуальні проблеми фахової підготовки студентів музично-педагогічного профілю згідно з новими стандартами і програмами” (Переяслав-Хмельницький, 2014).

Публікації. Основні положення дисертаційної праці відображено в 55 публікаціях автора, із яких: 1 монографія, 1 мультимедійний підручник (у співавторстві; має гриф МОН України), 1 електронний навчальний посібник (у співавторстві; має гриф МОН України), 1 навчально-методичний посібник, 23 статті у фахових виданнях, 9 статей у зарубіжних наукових збірниках і матеріалах конференцій, 4 статті в електронних фахових виданнях.

Кандидатську дисертацію з мистецтвознавства на тему “Символістські тенденції в російському камерному музичному театрі початку ХХ століття” (спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво) захищено в 1993 р. Її матеріали в тексті докторської дисертації не використовувалися.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п’яти розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (563 найменування), списку мультимедійних навчальних

засобів із музичного мистецтва (63 найменування). Загальний обсяг дисертації – 656 сторінок, основний текст викладено на 469 сторінках рукопису. Робота містить 5 таблиць та 82 рисунки (з них 49 – у додатках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, представлено його концепцію, завдання, гіпотезу, розкрито методологічні та теоретичні засади, охарактеризовано методи й етапи експериментально-дослідної роботи. Розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення здобутих результатів, наведено дані щодо апробації й упровадження результатів дослідження.

У першому розділі **“Теоретико-методологічні основи формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики”** окреслені ключові методологічні підходи до вивчення названого освітнього феномену, окремо висвітлені базові поняття й терміни компетентнісного підходу, наведено авторське розуміння сутності професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Загальнофілософські й загальнонаукові методологічні орієнтири дослідження професійної компетентності майбутніх учителів музики вбачаємо в орієнтації на такі наукові підходи:

- *системний* підхід (В. Афанасьєв, Т. Ільїна, О. Іонова, І. Ісаєв, М. Каган, Н. Кузьміна, Г. Серіков, В. Сластьонін, Е. Шиянов та ін.), що забезпечує дослідження професійної компетентності майбутнього вчителя музики як багатоаспектного поняття взаємозалежних і взаємопов'язаних елементів та дозволяє усвідомлювати закономірні зв'язки між структурними компонентами вказаного освітнього феномену;

- *особистісний* підхід (І. Бех, С. Гончаренко, А. Губа, І. Зязюн, О. Попова, Ю. Сенько та ін.), згідно з яким формування професійної компетентності майбутнього вчителя музики зорієнтоване передусім на його особистість;

- *діяльнісний* підхід (Л. Виготський, В. Краєвський, О. Леонтєв, В. Лозова та ін.), оскільки саме діяльність виступає вирішальним чинником розвитку й професійної реалізації майбутнього вчителя музики, одним зі структурних параметрів його професійної компетентності;

- *синергетичний* підхід (В. Андреев, О. Ворожбитова, О. Іонова, М. Каган, С. Кульневич, В. Лутай, М. Таланчук та ін.), який виступає підставою розглядати професійну компетентність майбутніх учителів музики в її постійному розвитку й саморозвитку відповідно до універсальних закономірностей еволюції природи, суспільства й людини;

- *аксіологічний* підхід (В. Дряпіка, Г. Коломоєць, О. Олексюк, О. Рудницька, Н. Свещинська, В. Тугарінов та ін.), який дозволяє розглядати розуміння цінностей музичного мистецтва та усвідомлення значущості їх пізнання як важливу стратегію професійного розвитку музиканта;

- *культурологічний* підхід (В. Гриньова, П. Гуревич, М. Каган, В. Краєвський, М. Подберезський та ін.), що передбачає аналіз педагогічного феномену професійної компетентності майбутніх учителів музики як певної

сукупності культурних компонентів (педагогічної культури, музично-виконавської культури, комунікативної культури тощо) на широкому соціокультурному тлі розвитку інформаційно-комунікаційної, зокрема мультимедійної, культури;

- *акмеологічний* підхід (А. Деркач, Г. Коваленко, А. Козир, Н. Кузьміна, Л. Рибалко та ін.), із позицій якого високий професіоналізм музично-педагогічної діяльності залежить від спрямованості особистості на вибір оптимального способу самореалізації в житті, досягнення найвищого рівня розвитку.

Статусу глобальної педагогічної парадигми набув компетентнісний підхід, сутність якого полягає в перенесенні уваги з процесу навчання на його результат, у комплексному засвоєнні знань та способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в професії та інших галузях своєї життєдіяльності, завжди саморозвивається й усвідомлює свою роль у суспільстві, що стає надзвичайно актуальним у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій. Визначення базових понять компетентнісного підходу – “компетентності” та “компетенції” – спирається на положення нових державних освітніх стандартів, нового Закону України про вищу освіту, наукових розвідок Т. Байбари, Н. Бібик, М. Головань, І. Зимньої, В. Краєвського, О. Локшиної, О. Овчарук, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, М. Холодної, А. Хуторського та ін.

Категорія професійної компетентності як одна із ключових у сучасній професійній освіті досліджена на основі узагальнення результатів наукових пошуків В. Галузинського, І. Зязюна, М. Євтуха, Л. Карпової, Н. Кузьминої, В. Лозової, А. Маркової, О. Савченко, В. Сластьоніна, Л. Столяренко, Л. Хомич та ін. Теоретико-методологічний аналіз поняття дозволяє визначити професійну компетентність майбутніх учителів музики як специфічну інтегральну здатність, яка забезпечує успіх музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів і становить складне динамічне утворення, що складається з трьох компетенцій (психолого-педагогічної, фахово-музичної та інформаційно-комунікаційної), кожна із яких містить когнітивну, практично-діяльнісну й ціннісно-особистісну складові (рис. 1).

Психолого-педагогічна компетенція майбутніх учителів музики містить такі компоненти: загальнопедагогічні знання (усвідомлення й засвоєння провідних ідей, концепцій, закономірностей розвитку державної системи освіти; засвоєння фундаментальних психолого-педагогічних теорій, дидактичних принципів, змісту, форм та методів навчання й виховання; знання методики проведення уроків у школі, зокрема уроків музичного мистецтва та ін.); уміння та навички професійно-педагогічної діяльності (педагогічне спілкування, володіння майстерністю організаторської діяльності в управлінні колективом та навчально-виховним процесом, уміння здійснювати контроль, педагогічна техніка, навички самостійної роботи, педагогічна творчість тощо); сформованість ціннісно-особистісних якостей майбутнього педагога (любов до дітей, внутрішні цінності, розвинена духовна культура, педагогічна інтуїція, рефлексія, потреба в професійно-педагогічному самовдосконаленні і т.д.).

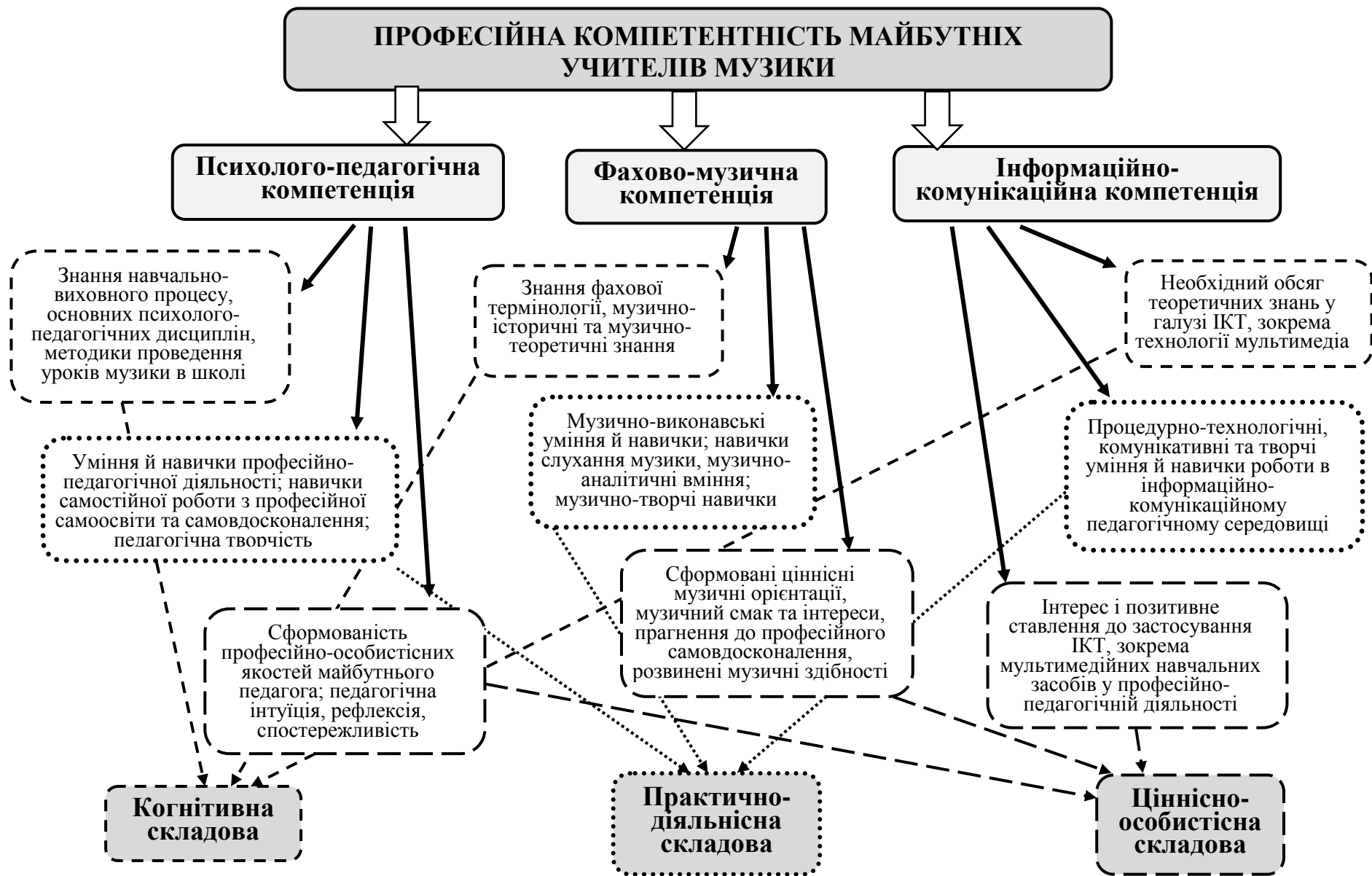

Рис. 1. Структура професійної компетентності майбутніх учителів музики

Фахово-музична компетенція включає: когнітивну складову (ключові й специфіковані знання закономірностей розвитку історії та теорії музики, характерних законів художньої творчості, розуміння явищ музичного мистецтва); практично-діяльнісну складову, яка передбачає сформованість музично-виконавських, слухових, музично-аналітичних та музично-творчих умінь і навичок; ціннісно-особистісну складову, що розкривається через потребу та інтерес до музично-педагогічної діяльності, адекватну оцінку й самооцінку власної музичної діяльності, виконавську рефлексію, сформовані ціннісні музичні орієнтації, музичний смак та інтереси, розвинені музичні здібності, професійне самовдосконалення.

Інформаційно-комунікаційна компетенція у складі професійної компетентності майбутніх учителів музики структурується в когнітивну складову (необхідний обсяг теоретичних знань у галузі інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій), практично-діяльнісні уміння та навички роботи в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі, уміння застосовувати мультимедійні навчальні засоби для вирішення завдань професійної діяльності, навички інтернет-комунікації, а також сформований інтерес і позитивне ставлення до застосування мультимедійних навчальних засобів у професійно-педагогічній діяльності.

У другому розділі **“Мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва в контексті формування професійної компетентності майбутніх учителів музики”** проведено технологічний, культурологічний та мистецтвознавчий аналіз явища “мультимедіа”, яке наразі тлумачиться багатоаспектно: як інформаційна технологія, що поєднує в одному програмному продукті різноманітні види інформаційних ресурсів: тексти, ілюстрації, аудіо-, відео-, інші дані; як ідея, новий підхід у мистецтві до комплексного, синергетичного впливу на психофізіологію користувачів; як новий вид мистецтва зі специфічними засобами художньої виразності.

“Мультимедіа” як *інформаційну технологію* вивчають багато науковців (Н. Анісімова, Т. Балаховська, Р. Гуревич, В. Імбер, В. Інгенблек, М. Кадемія, М. Кирмайер, Ю. Машбиць, О. Міщенко, Н. Морзе, О. Осін, О. Пушкар, І. Роберт, О. Чайковська та ін.), які зазвичай розглядають її в аспекті нового підходу до існування та збереження інформаційних ресурсів різного виду, сучасного обладнання, яке дозволяє оперувати різною інформацією, окремого програмного продукту. Почасту в технологічному погляді на мультимедіа акцентується створення єдиного інформаційного середовища з метою впливу на сприймання людини через органи чуття (А. Крапивенко).

Культурологічний погляд на мультимедіа акцентує інтеграцію технологій та ідей, а також аналізує широкий спектр можливостей мультимедіа для збереження й трансляції культури в яскравих образних формах. Культурологи (А. Дриккер, І. Елінер, К. Ліберовська (K. Liberovs'ka), Л. Манович (L. Manovich), Б. Светлов, О. Шликова та ін.) вбачають витoki концепції мультимедіа в історії західного мистецтва, передусім у художніх практиках авангарду ХХ ст., який знівелював принципи класичної естетики й висунув на перший план процесуальність художньої

форми, що стало типовою рисою художніх практик мультимедійного цифрового мистецтва ХХІ ст.

Мультимедіа як явище культури виступає і як новий засіб електронної комунікації – результат еволюції медіа (від писемності, друкованих медіа, електричних, мас-медіа до цифрових), що характеризується інтегруванням усіх засобів комунікації, усних, писемних, аудіовізуальних (О. Горюнова); і як форма художньої творчості новими засобами – дигітальне (цифрове) втілення ідей синтезу художніх форм (А. Буров, О. Шликова). Приклади нових форм художньої творчості: мережеве мистецтво (NetArt), “кіберкультура”, комп’ютерна музика, інтерактивний комп’ютерний перформанс, – види мистецтва, які не могли бути реалізованими традиційними засобами.

У сучасному *мистецтвознавстві* терміном “мультимедіа” почасти називають художні практики візуального мистецтва, художньої акції у формі перформансу чи інсталяції, коли до структури твору включено декілька видів мистецтва: танець, цитати з музичних творів, фрагменти відео- й кінофільмів, рухома скульптура, поезія, фотографії тощо (А. Денікін, Л. Манович (L. Manovich), Н. Кайе (N. Kaye), М. Трайб (M. Tribe) та ін.). Використовують також термін “мультимедіа-арт”, синонімічний поняттям “цифрове мистецтво” (digitalart) та “мистецтво нових медіа” (newmediaart). *Музикознавці* (О. Єгорова, Ю. Холопов, В. Ценова) вважають мультимедіа одним із напрямів музичного авангарду, разом із серіалізмом, сонористикою, електронною й конкретною музикою, інструментальним театром, хеппенінгом, інсталяціями, які вступають у взаємодію з техніками інших мистецтв і утворюють своєрідну “поліпросторову політехніку”. Крім того, мультимедіа в музикознавстві розглядається як принцип створення матеріалу композиції, техніка письма, точніше, техніка змішування музичних технік із немусичними (література, сценічна дія, графіка, математика, символіка тощо).

Мультимедійні технології мають істотний вплив на психофізіологію людини: різні медіа-компоненти мультимедійного середовища можуть впливати на розумову діяльність користувачів, розвиток певних видів мислення; кольори й звуки, зокрема музичні, по-різному позначаються на емоційному фоні людини, прискорюючи чи уповільнюючи сприйняття інформації. Названі впливи стають важливими чинниками психофізіологічної дії мультимедійних навчальних засобів, що має враховуватися під час їх розроблення й виготовлення.

Мультимедійні засоби навчання (МНЗ) з музичного мистецтва – це сучасні засоби навчального призначення, створені на основі технології мультимедіа для підвищення ефективності музично-педагогічного процесу. Серед електронних навчальних засобів вони складають окрему й досить специфічну групу, оскільки належать до галузі мистецької освіти, органічно поєднуючи мультимедійні технології, особливу аудіо-образну інформативність музики й сучасні підходи до музичного навчання.

Аналіз різноманітних МНЗ з музичного мистецтва, зокрема їх класифікаційних ознак, що описують дослідники (І. Горбунова, Н. Новікова, Л. Паршина, С. Полозов, Т. Резеткіна, Т. Суминова, Д. Чураков та ін.), дозволили визначити власні критерії класифікації електронних навчальних засобів із музичного

мистецтва, до яких віднесено їх змістове наповнення й функціональне призначення. На цій основі виокремлено та схарактеризовано шість груп МНЗ, використовуваних у навчанні музики:

1. *Електронні підручники й посібники (ЕП)* – комплексні мультимедійні навчальні засоби, структуровані з використанням технологій гіпертексту, мультимедіа, гіпермедіа.

2. *Електронні навчально-методичні комплекси (ЕНМК)* певної музичної дисципліни (для середньої чи вищої школи) – електронне навчальне видання, яке відповідно до вимог МОН України містить усі компоненти навчального курсу (робочу й навчальну програми дисципліни, матеріали лекцій, практичних занять, завдання для самостійної роботи, тестові форми контролю знань тощо).

3. *Інформаційно-довідкові мультимедійні видання* – електронні енциклопедії, галереї, інтернет-ресурси.

4. *Тренажери музичного слуху та школи гри* на музичних інструментах – електронні засоби для розвитку музичних здібностей, музично-слухових та виконавських навичок користувачів.

5. *Дитячі ігрові музичні навчально-розвивальні видання* – мультимедійні засоби, створені з урахуванням вікових особливостей школярів.

6. *Тестові програми* контролю музичних знань і умінь із використанням засобів мультимедіа.

У третьому розділі “**Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій**” висвітлюються концептуальні основи й логіка моделювання системи; виокремлюються принципи як основоположні системотворчі чинники, що визначають зміст, організаційні форми та методи навчального процесу згідно з метою дослідження; аналізуються вимоги й педагогічні умови, дотримання яких забезпечує функціонування системи.

Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій представлена як цілісне, кероване, полікомпонентне утворення, що відображає навчальний процес, відкрите для впливу зовнішнього середовища й функціонує за умови узгодження його окремих компонентів (рис. 2). Проектування системи виходить із потреб та вимог інформатизації освіти з метою загальнодидактичного, навчально-методичного та інформаційно-технологічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Визначальним теоретичним системотворчим чинником проектування системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій стали виокремлені принципи музично-педагогічної освіти: *інформатизації навчання*, що створює умови інтенсифікації навчального процесу на основі використання новітніх ІКТ; *наочності*, що в умовах функціонування інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища перетворюється на принцип мультимедійності; *оптимального вибору засобів навчання*, що спонукав до розроблення власних навчальних засобів на основі технологій мультимедіа.

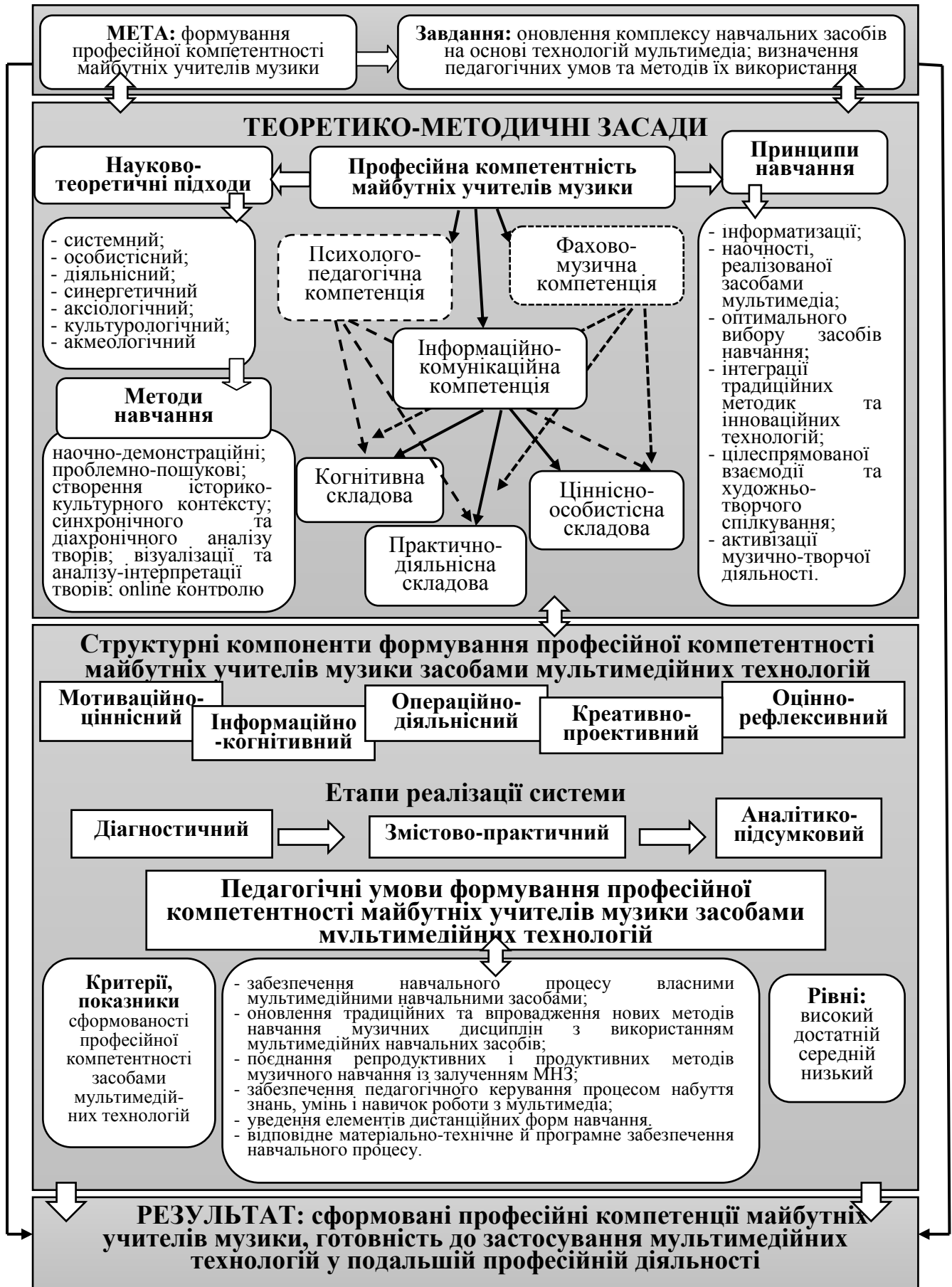

Рис. 2. Модель системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій

Важливе значення мають також принципи: *інтеграції традиційних методик музичного навчання та інноваційних мультимедійних технологій*, що пронизує усі види навчальної музично-педагогічної діяльності майбутніх учителів музики, оскільки інформаційні інновації не завжди можуть бути вповні використані в музичному навчанні через його специфіку; *цілеспрямованої взаємодії та художньо-творчого спілкування педагога зі студентами*, спрямований на реалізацію нових форм трисуб'єктної взаємодії (студент – викладач – інформаційно-комунікаційне педагогічне середовище); *активізації музично-творчої діяльності*, що полягає в мотивації творчих проявів майбутніх учителів музики з використанням засобів мультимедіа.

Компонентний склад системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій полягає у взаємозв'язку мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, операційно-діяльнісного, креативно-проективного, оцінно-рефлексивного компонентів, що цілісно охоплюють її зміст. Взаємозв'язок компонентів забезпечує системність і процесуальну цілісність формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, якість кожного із компонентів визначається через критерії та показники сформованості.

Мотиваційно-ціннісний компонент системи позначає наявність у майбутніх учителів музики прагнення до опанування професійних знань, умінь і навичок, до особистісного розвитку за допомогою засобів мультимедіа, що забезпечить подальшу успішну музично-виховну й музично-навчальну діяльність у школі. Цей компонент системи формування професійної компетентності репрезентує мету професійної підготовки майбутніх учителів музики, яка буде досягнута за умови переходу на якісно новий рівень професійного розвитку, що забезпечується використанням засобів мультимедіа. Мотиваційно-ціннісний компонент системи передбачає розвиток у майбутніх учителів музики інтересу до сучасних інформаційно-комунікаційних навчальних технологій, формування стійкої потреби в залученні мультимедійних технологій до майбутньої професійної діяльності й представлений таким критерієм, як *ступінь спрямованості на використання засобів мультимедіа в професійній підготовці*. Його показники: сформованість потреби у використанні мультимедійних навчальних засобів; чіткість уявлення про необхідність застосування мультимедійних навчальних засобів у професійній освіті.

Інформаційно-когнітивний компонент системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій забезпечує засвоєння психолого-педагогічних, фахових історико-теоретичних і методичних знань із використанням мультимедійних підручників, посібників, інших МНЗ, а також певного обсягу специфічних знань з ІКТ, що уможливають успішне використання засобів мультимедіа. Критерієм цього компоненту є *міра сформованості фахово-музичного тезаурусу, музично-історичних та музично-теоретичних знань, пов'язаних із використанням мультимедійних технологій, а також знань про наявні навчально-розвивальні засоби мультимедіа з музичного мистецтва*. Показниками критерію виступають: обсяг знань із професійно

зорієнтованих музично-історичних та музично-теоретичних курсів; широта обізнаності в галузі мультимедійних засобів із музичного мистецтва.

Операційно-діяльнісний компонент системи забезпечує практичний аспект успішної й ефективної професійної діяльності майбутніх учителів музики й спрямований на формування в них практичних умінь і навичок використання засобів мультимедіа у власному професійному розвитку та подальшій музично-педагогічній діяльності в школі: навички слухання музики; музично-аналітичні навички; уміння та навички музично-творчої діяльності із застосуванням комп'ютерних технологій; навички комп'ютерної творчості – розроблення власної мультимедійної продукції (презентації, візуалізації, слайд-шоу); навички використання МНЗ на уроках музики та в позакласній музично-виховній діяльності.

Операційно-діяльнісний компонент віддзеркалює *ступінь сформованості умінь і навичок музично-педагогічної роботи в мультимедійному освітньому середовищі*, що забезпечує опанування професійно зорієнтованих музично-історичних дисциплін в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища й розвиток професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій. Показниками цього критерію виступають: уміння користуватися мультимедійними навчальними засобами з музичного мистецтва; уміння опрацьовувати мультимедійний контент (володіння програмами для редагування аудіо-, відео-матеріалів, зображень тощо).

Креативно-проективний компонент системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій передбачає здатність майбутніх учителів музики до творчих пошуків у сфері застосування мультимедіа в подальшій професійній діяльності, демонструє вміння створювати власні мультимедійні засоби. Компонент орієнтується на такий критерій, як *міра здатності до творчого застосування наявних мультимедійних навчальних засобів у професійній діяльності (проведення уроків музики) та створення власних електронних освітніх ресурсів*. Його показники: уміння створювати власні мультимедійні навчальні засоби (презентації, візуалізації, електронні посібники з окремих тематичних циклів, мультимедійні тестові завдання, мультимедійні словники музичних термінів тощо); пошук власних методів у використанні наявних мультимедійних навчальних засобів на уроках музики в школі.

Оцінно-рефлексивний компонент визначає сформованість здатності критично оцінювати мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва, здійснювати добір електронних освітніх ресурсів, а також спроможність до рефлексійного оцінювання, осмислення й аналізу власної музично-педагогічної діяльності із застосуванням мультимедійних технологій; передбачає формування ціннісних орієнтирів у галузі сучасних навчальних засобів, створених на основі технологій мультимедіа, критичного погляду на змістовий та мультимедійний контент електронних освітніх ресурсів, умінь здійснювати аналіз мультимедійних навчальних засобів щодо перспективи їх використання в музично-педагогічній діяльності тощо. Через критерій *міра сформованості особистісних ціннісних орієнтирів у галузі мультимедіа з музичного мистецтва, а також здатності до*

самоаналізу й саморозвитку в професійній діяльності із залученням мультимедійних технологій цей компонент реалізується в таких показниках: уміння адекватно оцінити мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва та електронні освітні ресурси; здатність до професійного самовдосконалення в музично-педагогічній діяльності з використанням мультимедійних навчальних засобів.

Системність і процесуальну цілісність формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій забезпечує взаємозв'язок та взаємозалежність названих компонентів.

За результатами дослідження професійної компетентності майбутніх учителів музики в логіці формування мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, операційно-діяльнісного, креативно-проективного та оцінно-рефлексивного компонентів пропонованої системи, було виділено такі *етапи*:

1. Перший етап – *діагностичний*: вивчення вихідного рівня сформованості кожного компонента професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій за визначеними критеріями й показниками, реалізація комплексу діагностичних методів, зокрема опитування, анкетування, тестування тощо.

2. Другий етап – *змістово-практичний*: використання мультимедіа як засобів навчання – упровадження в процес професійного розвитку майбутніх музикантів-педагогів мультимедійних навчальних засобів, зокрема авторських (мультимедійного підручника з історії музичного мистецтва, електронного навчального посібника “Українська духовна музика”, освітнього веб-сайту “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”); застосування мультимедіа як об’єктів вивчення – розробка й реалізація в навчально-виховному процесі спецкурсу “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”; залучення мультимедіа як засобів діяльності – організація самостійної музикознавчої та музично-педагогічної діяльності студентів із використанням мультимедійних навчальних засобів.

3. Заключний етап – *аналітико-підсумковий*: аналіз результатів системного впровадження засобів мультимедіа у формування професійної компетентності майбутніх учителів музики.

Конструювання системи становлення фахової компетентності майбутніх музикантів-педагогів засобами мультимедійних технологій вимагало опанування усього комплексу сучасних методів музичного навчання, вибору серед них найбільш ефективних в умовах функціонування інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища. У ході реалізації експериментальної системи ми виокремили й апробували такі *методи*: пояснювально-інформаційний; наочно-демонстраційний (демонстрація художніх творів та художнє ілюстрування словесних пояснень); проблемно-пошуковий (постановка проблемних запитань, формулювання проблемних, проблемно-пошукових завдань); створення історико-культурного контексту; синхронічний та діахронічний аналіз творів; візуалізація та аналіз-інтерпретація музичних творів; творчі завдання; online контроль знань і умінь.

Ефективність функціонування системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій забезпечувалася шляхом створення й дотримання таких *педагогічних умов*:

- упровадження у навчальний процес авторських мультимедійних навчальних засобів;
- оновлення традиційних та введення інноваційних методів викладання музичних дисциплін із використанням мультимедійних навчальних засобів;
- поєднання репродуктивних і продуктивних методів музичного навчання із залученням засобів мультимедіа за умови забезпечення пріоритету практичної діяльності з використанням МНЗ;
- надання майбутнім учителям музики необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з мультимедійними програмами й навчальними засобами, забезпечення педагогічного керування цим процесом;
- уведення до професійної підготовки майбутніх учителів музики елементів дистанційного навчання;
- відповідне матеріально-технічне й програмне забезпечення навчального процесу, створення власних мультимедійних навчальних засобів.

У четвертому розділі **“Методичне забезпечення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій”** висвітлено структуру, зміст і принципи побудови авторських мультимедійних навчальних засобів та спецкурсу, використаних у системі професійної підготовки майбутніх педагогів-музикантів.

Мультимедійний підручник “Російська музика: від найдавніших часів до початку ХХ століття” – мультимедійний засіб навчання для вищої школи, що містить систематизовані музично-історичні відомості відповідно до навчальної програми з дисципліни “Історія музичного мистецтва” (розділ “Російська музика”) з урахуванням сучасних завдань професійної підготовки вчителя музики, розроблений з використанням усього арсеналу засобів мультимедіа, побудований на загальнодидактичних і специфічних музикознавчих принципах, спрямований на розвиток умінь і навичок, які забезпечують формування професійної компетентності студентів.

Програмним середовищем для мультимедійного підручника є програма NeoBook, а також звукові й відео-редактори (Wavelab, Nero WaveEditor, Nero Vision). Підручник вимагає встановлення на комп’ютер, потужність якого відповідає таким вимогам: операційна система: Windows XP, Vista (32/64) Windows 7 (32/64-bit); процесор 1000 MHz (рекомендовано 2000 MHz); оперативна пам’ять 512 Mb (рекомендовано 1024 Mb); жорсткий диск 3 Gb вільної пам’яті; пристрій для зчитування DVD-дисків; рекомендовані Інтернет-браузери: Opera, Mozilla Firefox, Google Chrome.

Структура підручника висвітлюється на сторінці меню й складається з таких розділів: “Тексти лекцій”; “Біографії композиторів” (відомості про події життя й творчості 25 митців); “Оперні лібрето” (стислий зміст найвідоміших опер із курсу); “Глосарій” (262 статті музично-теоретичних, музично-історичних і культурологічних понять, унаочнених ілюстраціями); “Іменний покажчик” (335 статей про діячів російської та зарубіжної культури, філософів, фольклористів, літературознавців, письменників, композиторів різних часів та різних країн, музикантів-виконавців, художників тощо); “Слайд-шоу” (мультимедійні презентації

до лекцій із широко представленою аудіо-, відеоресурсами, фотографіями, репродукціями картин, творами різних видів мистецтва); “Музичні вікторини” (у двох варіантах завдань відкритої та закритої форм); “Тестування” (два варіанти тестів закритої форми). Лекційний матеріал відповідно до навчальної програми дисципліни систематизовано за модульним принципом; усі тексти лекцій оснащені системою гіперпосилань до глосарію та іменного покажчика, що спрощує пошук необхідної інформації та залучає матеріали із суміжних мистецтв і наук. Музичний матеріал для самостійного слухання, передбачений програмою навчальної дисципліни, зібрано окремо й згруповано в три блоки (до трьох вікторин).

Електронний навчальний посібник “Українська духовна музика”, створений для забезпечення викладання курсу “Історія української музики”, висвітлює історико-культурологічні аспекти існування вітчизняної музики духовного змісту. Із технічного боку навчальний посібник зроблено на основі гіпертекстової розмітки мови html, його сторінки містять скрипти, каскадні таблиці стилів (CSS), форми, зображення, звук, відео. Використано також jQuery, на основі якого створений слайдер, аудіо- та відеоплеєри, слайд-шоу. Матеріали посібника представлені на диску DVD-ROM, а також у мережі Інтернет за адресою <http://ukrspiritmuz.net.ua/>.

Посібник вимагає урахування певних вимог до комп'ютера: операційна система Microsoft Windows 2000/XP/Vista/7; процесор Pentium 4 1,6 Hhz чи аналогічний Athlon; оперативна пам'ять 512 Mb (рекомендовано 1024 Mb); 1,5 Hb вільного місця на жорсткому диску; допоміжне ПЗ DirectX 9.0c, Adobe Flash Player, Adobe Reader, Silverlight, QuickTime (додаються на диску); пристрій для зчитування DVD-дисків; рекомендовані інтернет-браузери: Opera, Mozilla Firefox, Google Chrome.

У змісті навчального засобу основний акцент зроблено на культурологічному, а не на богословському компоненті: питання віросповідання не розглядаються, музичні твори аналізуються як об'єкти мистецтва, а не атрибути культу, проте студенту бажано мати знання образів, символів та канонів православного музичного мистецтва.

Структурно-змістовий контент посібника: переднє слово від авторів; нариси з історії української духовної музики (історична еволюція церковних піснеспівів української православної церкви від найдавніших часів прийняття християнства в Україні-Русі до наших днів, подана в 7 нарисах); “Творці духовної музики” (42 статті – стислий огляд творчості українських митців, авторів творів духовної тематики та релігійно-культурного призначення); “Жанри духовної музики” (32 статті про жанри православної музики та піснеспіви католицького культу, доповнені репродукціями ікон, нотними фрагментами, звучанням аудіофрагментів); “Календар православних свят” (історичні відомості про визначні православні свята та сценарії їх святкування на шкільних позакласних заходах); “Глосарій” (словник із 123-х найуживаніших музичних та релігійних термінів, доповнених ілюстраціями); аудіодобірка духовної музики; відеофрагменти; “Нотна скарбничка” класики української духовної музики й творів сучасних вітчизняних авторів; три слайд-шоу, присвячені музичним традиціям духовних центрів України: Святої Успенської

Києво-Печерської лаври, Свято-Успенської Почаївської лаври та Свято-Успенської Святогірської лаври; тестові завдання й музична вікторина.

Електронний навчальний посібник отримав благословення митрополита Полтавського і Миргородського, голови Синодального відділу релігійної освіти, катехизації та місіонерства УПЦ Високопреосвященнішого Філіпа (від 15.03.2013 р.) на видання навчального засобу з грифом “Рекомендовано синодальним відділом релігійної освіти, катехизації та місіонерства Української Православної Церкви для освітніх закладів України”.

У структурі й змісті мультимедійного підручника та електронного посібника реалізовано як загальнодидактичні, так і специфічні принципи, що віддзеркалюють специфіку музично-історичних дисциплін (принципи інтеграції мистецтв, історизму, культуровідповідності), а також специфічні для електронних навчальних засобів, що існують у віртуальному та інтерактивному просторі, принципи інтерактивності й гіпертекстовості.

Окрім названих мультимедійних навчальних засобів, розроблених автором дослідження, до методичного забезпечення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій увійшли інші електронні видання (рис. 3), класифіковані й проаналізовані в п. 2.4 роботи.

Методичне забезпечення розробленої системи доповнює *освітній веб-сайт* “Мультимедійні технології в музичній освіті” (персональний сайт Л. Гаврілової, режим доступу: <http://multimusic.com.ua/index.php/ua/>) – мультимедійний навчальний засіб, створений для забезпечення сучасного рівня викладання професійно зорієнтованих дисциплін підготовки майбутніх учителів музики (“Історія музичного мистецтва”, “Історія української музики”, “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”, “Інтегроване вивчення навчального предмету “Мистецтво” тощо) з урахуванням вимог до структури, контенту, дизайну, технічної реалізації та експлуатації освітніх веб-ресурсів.

Сайт надає доступ до навчальних матеріалів (ЕНМК “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”, мультимедійних навчальних матеріалів із професійно зорієнтованих музично-історичних і методичних курсів) та додаткових методичних матеріалів (статей і методичних рекомендацій щодо користування електронними навчальними засобами). Матеріали освітнього веб-сайту “Мультимедійні технології в музичній освіті” використовуються в системі формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій для забезпечення вивчення вказаних дисциплін у таких напрямках, як-от: розміщення, систематизація, збереження й використання текстового та мультимедійного навчального матеріалу; організація тестового контролю й проведення вікторин (контроль знання музики на слух) з музично-історичних дисциплін online; організація самостійної роботи студентів.

Освітній веб-сайт забезпечує впровадження в систему формування професійної компетентності майбутніх учителів музики елементів дистанційної освіти.

Рис. 3. Методичне забезпечення системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики мультимедійними навчальними засобами

Спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті” розроблено й упроваджено в систему формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій із метою забезпечення підготовки майбутніх музикантів-педагогів до використання технологій мультимедіа у своїй професійній діяльності, а також формування теоретичних знань і навичок практичного застосування мультимедійних навчальних засобів із різних видів мистецтва в школі. Серед завдань спецкурсу: озброєння майбутніх учителів музики знаннями про принципи побудови уроків мистецького циклу з мультимедійною підтримкою; формування вмій використовувати мультимедійне програмне забезпечення для підготовки та проведення уроків і виховних заходів у школі; розвиток навичок відбору та створення власного мультимедійного супроводу до уроків мистецького циклу; навчання пошуку та добору відомостей в глобальній

мережі Інтернет; удосконалення вміння активно працювати в інформаційно-комунікаційному педагогічному середовищі.

У процесі опанування курсу студенти набували таких практичних навичок: ефективної роботи з основними програмними пакетами Windows 2007 (PowerPoint, Movie Maker, Microsoft Paint), програмами для обробки звукових та відеофрагментів, графічними редакторами за вибором для забезпечення мультимедійного супроводу уроків мистецтва; організації тестового контролю знань школярів із використанням засобів мультимедіа; добору й створення програмних дидактичних засобів для школярів за допомогою мультимедійних технологій; пошуку й аналізу мультимедійних продуктів тощо.

Використання вказаних мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва та вивчення спецкурсу реалізувалося на основі комплексу методів загальної дидактики, загальної мистецької освіти, специфічних методів музичної педагогіки, а також сучасних методів електронного (дистанційного) навчання, найвагомішими з яких виявилися такі: наочно-демонстраційні (демонстрація художніх творів та художнє ілюстрування словесних пояснень), проблемно-пошукові (постановка проблемних запитань, формулювання проблемних завдань), створення історико-культурного контексту, синхронічний та діахронічний аналіз творів, візуалізація та аналіз-інтерпретація музичних творів, а також метод творчих завдань (створення аналітичних етюдів, творчих портретів композиторів із залученням мультимедійного контенту, творче опрацювання мультимедійних матеріалів у відповідних програмах; створення мультимедійних презентацій до уроків музики з урахуванням вимог до їх змісту й оформлення; складання мультимедійних тестових завдань, створення візуалізацій музичних творів педагогічного шкільного репертуару тощо).

У п'ятому розділі **“Експериментальна перевірка ефективності системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій”** описано організацію, проведення, оцінювання й аналіз результатів експериментальної роботи з проблеми дослідження, подано основні результати діагностування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, на підставі яких зроблено висновки про головні чинники, що завдяки застосуванню мультимедійних навчальних засобів забезпечують надійне оволодіння музичними знаннями й уміннями та розвиток особистісних якостей на рівні проєктованих результатів.

Експериментальна перевірка ефективності системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій проводилася із застосуванням комплексу різноманітних методів, серед яких: спостереження, бесіди, вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; педагогічний експеримент, організований з метою перевірки розроблених теоретичних припущень, зокрема гіпотези, висунутої на початку дослідження; тестування (використовувалися тести діагностики рівня засвоєння знань, умінь, ступеня сформованості якостей особистості тощо); анкетування – популярний соціологічний метод дослідження, що передбачав масове збирання матеріалу за допомогою спеціально розроблених опитувальників; експертне оцінювання;

статистичні методи аналізу здобутих даних, реалізовані з використанням програмних засобів MS Excel та вбудованого модулю “Статистика” навчального середовища MOODLE.

На першому – аналітико-констатувальному – етапі педагогічного експерименту було проведено діагностування основних компонентів системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, визначено рівні її сформованості: високий, достатній, середній, низький (табл. 1).

На констатувальному етапі проводилося анкетування вчителів музики з метою визначення позиції провідних фахівців у галузі музично-педагогічної діяльності щодо застосування мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва, а також анкетування й тестування студентів 4-х курсів музично-педагогічних факультетів та інститутів мистецтв з метою перевірки сформованості основних компонентів професійної компетентності майбутніх учителів музики. Достовірність здобутих даних забезпечило експертне оцінювання запитань анкети, перевірка надійності й валідності тестових завдань.

Таблиця 1

Рівні сформованості професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій

Рівень	Характеристика
Низький рівень	Часткове сприймання й розуміння музичних творів, слабо сформоване художньо-образне мислення, незначне володіння спеціальною музичною термінологією, стихійність мотивації та ситуативний інтерес до застосування мультимедійних навчальних засобів у навчальній і подальшій професійній діяльності. Теоретичні знання музично-історичного матеріалу поверхневі, слабка орієнтація в музично-слуховому матеріалі. Обмеженість музикознавчого тезаурусу та навичок музично-педагогічної діяльності. Загальне уявлення про наявні засоби мультимедіа з музичного мистецтва є, але знання не систематизовані, майже відсутні уміння та навички виконання професійних завдань із застосуванням мультимедійних технологій, а також здійснення самостійної професійної діяльності.
Середній рівень	Сприймання музичних творів на репродуктивному рівні, без глибокого усвідомлення їх художньо-образної сфери; застосування знань та спеціальної музичної термінології на практиці задовільне. Неглибоке володіння музично-історичним тезаурусом, слабо сформовані музично-аналітичні навички, поверхнева орієнтація в музично-слуховому матеріалі, неглибокі знання у сфері методики музичного навчання.

Середній рівень	<p>Наявний інтерес до сучасних інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій, однак усвідомлення значущості мультимедіа як засобу професійної діяльності не виходить за межі навчального матеріалу.</p> <p>У сфері ІКТ сформовані основні уміння користувача-початківця. Застосування мультимедійних технологій для розв'язання змістових і професійно зорієнтованих завдань обмежені вже відомими зразками виконуваних завдань. Сформовані окремі уміння опрацьовувати мультимедійний матеріал. Аналітичні оцінні навички роботи з МНЗ виявляються недостатньо. Творчі прояви у сфері застосування мультимедійних засобів у професійній діяльності відсутні.</p>
Достатній рівень	<p>Стійкий мотивований інтерес до майбутньої професії, глибокі знання музично-історичних і методичних дисциплін, сформовані музично-аналітичні, музично-слухові навички й музичне мислення, розвинені музично-слухові навички, зацікавленість мультимедійними технологіями й навчальними засобами з музичного мистецтва, знання цих засобів та розвинені навички користування ними в навчальній діяльності.</p> <p>Наявні здатність пов'язувати професійні успіхи з використанням мультимедійних технологій, уміння застосовувати їх для виконання навчально-виховних завдань, проте творчі прояви в розробці власних МНЗ формалізовані, здатність до професійного самовдосконалення в музично-педагогічній діяльності з використанням засобів мультимедіа обмежена, пошук власних методів застосування МНЗ на уроках музики в школі відсутній.</p>
Високий рівень	<p>Міцні знання в галузі історії музики, методики музичного навчання, широкий музично-історичний світогляд і музикознавчий тезаурус, усталена потреба в професійній самореалізації в умовах застосування мультимедійних технологій.</p> <p>Наявна здатність пов'язувати власні професійні успіхи з використанням засобів мультимедіа з музичного мистецтва як для вирішення особистих пізнавальних професійно зорієнтованих потреб, так і в навчально-виховному процесі школи. Широкі й міцні знання з професійно зорієнтованих музично-історичних дисциплін, набуті з використанням засобів мультимедіа, а також знання самих засобів із музичного мистецтва, уміння їх аналізувати, адекватно оцінювати й використовувати. Творчі прояви у сфері застосування мультимедійних засобів у професійній діяльності характеризує оригінальність та неординарність.</p>

Анкетування засвідчило досить високий інтерес респондентів до використання засобів мультимедіа в професійній діяльності за низької поінформованості щодо наявних МНЗ із музичного мистецтва. Аналіз результатів тестування майбутніх

учителів музики довів загальний низький рівень та невеликий обсяг знань мультимедійних технологій, зокрема програм для опрацювання мультимедійного контенту, електронних навчальних ресурсів, дитячих навчально-ігрових засобів тощо. Переважна кількість досліджуваних (92 %) показали низький рівень інформаційно-когнітивного компоненту системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій.

Перевірка операційно-діяльнісного компоненту системи, а також творчих проявів і ціннісних орієнтацій у галузі мультимедіа з музичного мистецтва відбувалася за допомогою проблемно-пошукового завдання: підготувати мультимедійну презентацію до уроку музики в школі. Аналіз результатів виконання завдання продемонстрував, що більшість респондентів не усвідомлює, на якому етапі уроку музики і з якою метою краще використовувати засоби мультимедіа, не володіє необхідним мінімумом технічних знань, а також навичок опрацювання мультимедійних даних; здатність майбутніх учителів музики до творчого пошуку й саморозвитку з використанням мультимедійних технологій сформовано слабо. Унаочнені результати наведені на діаграмі (рис. 4).

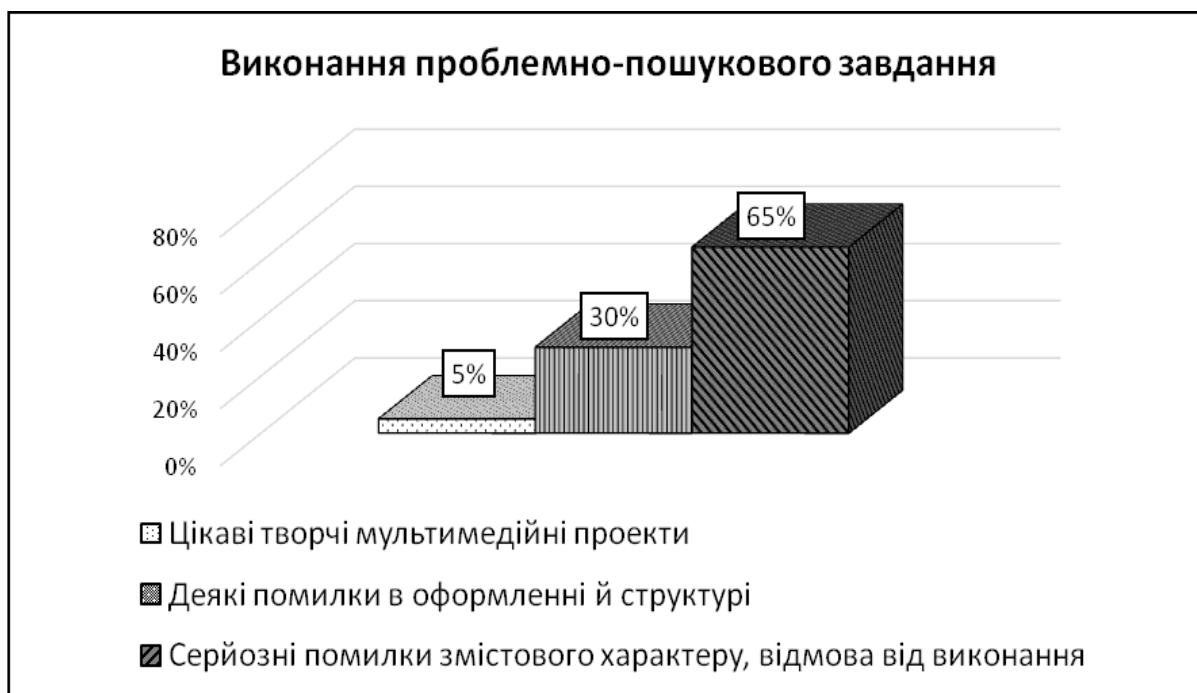

Рис. 4. Результати виконання майбутніми вчителями музики проблемно-пошукового завдання на констатувальному етапі

Метою проведення формувального етапу експериментальної роботи було оновлення комплексу навчальних засобів, використаних під час професійної підготовки музикантів-педагогів, вивчення й упровадження наявних та розроблення нових мультимедійних освітніх ресурсів. Відтак у процесі фахового розвитку майбутніх музикантів-педагогів були широко застосовані матеріали авторських мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва: мультимедійного підручника “Російська музика: від найдавніших часів до початку ХХ століття”, електронного навчального посібника “Українська духовна музика”, освітнього веб-

сайту “Мультимедійні технології в музичній освіті”, а також залучалися інші засоби мультимедіа (інформаційно-довідкові, навчально-ігрові ресурси, тренажери тощо). До навчального плану бакалаврів напряму підготовки 6.020204 – “Музичне мистецтво” був уведений спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”.

Отже, упровадження мультимедійних технологій до вищої музично-педагогічної освіти відбувалося в трьох стрижневих напрямках: інтенсивне застосування мультимедійних технологій як *засобів навчання* з метою розвитку всіх компонентів розробленої системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедіа; використання мультимедійних технологій як *засобів діяльності* в практичній роботі викладачів і студентів із метою формування практичних умінь і навичок користування МНЗ із музичного мистецтва й застосування їх у професійному розвитку; опанування мультимедійних навчальних засобів як *об’єктів вивчення*, на які був скерований пізнавальний процес.

Наприкінці формувального етапу були проведені контрольні зрізи задля оцінювання ефективності реалізації кожного компоненту системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій. На цьому етапі до роботи залучалися студенти контрольних груп, які працювали за традиційною методикою, вивчаючи курси історії музичного мистецтва та історії української музики за типовими навчальними програмами (кількість кредитів, відведених на вивчення дисциплін, збігалася в усіх випадках).

Ступінь спрямованості на використання засобів мультимедіа (*мотиваційно-ціннісний компонент*) перевірявся методом опитування на основі адаптованих нами класифікацій мотивів навчальної активності М. Алексєєвої та мотивів вивчення студентами мультимедійних можливостей комп’ютера В. Імбер. Результати опитування, наведені в табл. 2, засвідчують більшу (на 11 %) професійну мотивацію вивчення МНЗ у студентів експериментальних груп.

Таблиця 2

Мотиви вивчення майбутніми вчителями музики мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва

Мотив	Студенти експерим. груп (52 особи)		Студенти контр. груп (50 осіб)	
	Абсолютна кількість	%	Абсолютна кількість	%
Пізнавальний	10	19,2 %	9	18 %
Культурно-соціальний	12	23,1 %	13	26 %
Професійний	13	25 %	7	14 %
Мотив самовдосконалення	14	26,9 %	14	28 %
Побутовий	3	5,8 %	7	14 %

До визначення *інформаційно-когнітивного* компоненту були залучені результати студентських відповідей на екзаменах із музично-історичних дисциплін, які перевіряли обсяг знань із професійно зорієнтованих курсів “Історія музичного

мистецтва” та “Історія української музики”. Ступінь сформованості умінь і навичок професійної музично-педагогічної роботи в мультимедійному педагогічному середовищі (*операційно-діяльнісний* компонент системи) аналогічно перевірявся методом виконання проблемно-пошукового завдання: розробити мультимедійну презентацію до уроку музики.

Розвиненість *оцінно-рефлексивного* компоненту визначалася в процесі виконання аналітичного завдання: проаналізувати запропоновані мультимедійні навчальні засоби із групи навчально-ігрових музичних програм для дітей за певними показниками. Для визначення міри здатності до розробки й творчого застосування мультимедійних навчальних засобів у професійній діяльності (*креативно-проективний* компонент системи) студентам пропонувалося творче завдання: спроектувати виховний захід у школі й підготувати до нього мультимедійне забезпечення (оригінальне оголошення, музичний та візуальний матеріал тощо). Оцінювання завдань відбувалося в балах за розробленими критеріями, що дозволяло потім визначати рівні сформованості кожного компонента.

Аналіз результатів контрольних зрізів дозволив розділити студентів експериментальних і контрольних груп за рівнями сформованості професійної компетентності, схарактеризованими раніше (рис. 5). У експериментальних групах кількість студентів високого рівня сформованості професійної компетентності засобами мультимедійних технологій була вищою на 10,3 %, також більшими виявилися показники достатнього рівня (25,8 % респондентів у експериментальних групах, 13,8 % – у контрольних).

Рис. 5. Рівні сформованості професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, визначені в експериментальних і контрольних групах

Отже, на практиці було доведено ефективність використання мультимедійних навчальних засобів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики. Це стосується як авторських МНЗ, розроблених з урахуванням вимог, що висувуються до сучасних електронних навчальних засобів, а також власного погляду на викладання музично-історичних дисциплін, так і наявних засобів мультимедіа різних типів. Студенти, які брали участь у експериментальній роботі, продемонстрували досить високий рівень зацікавленості у використанні пропонуванних засобів у власній навчальній і майбутній професійній діяльності, до того ж наприкінці експерименту значно збільшилася їхня мотивація професійного самовдосконалення й саморозвитку.

Показники сформованості професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій здобуті з достатньою вірогідністю, що підтверджено обчисленням статистичної достовірності різниці між середніми значеннями показників діагностування в експериментальних і контрольних групах з використанням t-критерію Стьюдента.

Експертне оцінювання системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій за такими вимогами, як-от: дидактична відповідність, інформаційно-змістова відповідність, методико-експериментальне забезпечення, інноваційність технології, – довело її відповідність сучасним вимогам і підтвердило доцільність використання вироблених у процесі наукового дослідження форм, методів і засобів як чинників підвищення професійної компетентності майбутніх музикантів-педагогів. Результати експертного оцінювання подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Середні результати експертного оцінювання ефективності системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій

Вимоги	Середнє арифметичне M_j	Дисперсія D_j	Середнє квадратичне відхилення σ_j	Коефіцієнт варіативності ν_j
Дидактична	88	84, 64	9, 2	0, 11
Інформаційно-змістова	85	116, 60	10, 8	0, 13
Методико-експериментальна	82	237, 10	15, 4	0, 21
Інноваційність технології	88	88, 36	9, 4	0, 12

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення й показано практичне розв'язання проблеми формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в умовах сучасних процесів інформатизації освіти. Узагальнюючи результати проведеного дисертаційного дослідження, маємо підстави сформулювати такі висновки:

1. За результатами аналізу державних документів, філософської, психолого-педагогічної, музикознавчої літератури *встановлено*, що попри дослідження значної кількості питань, пов'язаних із підготовкою майбутніх учителів музики, їхній професійний розвиток недостатньо відповідає інноваційним тенденціям, зумовленим процесами інформатизації освіти. На основі системного аналізу феномена компетентності як специфічної інтегральної здатності, що забезпечує успіх музично-педагогічної діяльності, *визначено* сутність професійної компетентності майбутніх учителів музики в контексті інформатизації – складне динамічне утворення, структуроване в три компетенції (психолого-педагогічна, фахово-музична та інформаційно-комунікаційна), кожна з яких містить когнітивну, практично-діяльнісну й ціннісно-особистісну складові.

2. На основі вивчення та аналізу культурологічної, музикознавчої, психолого-педагогічної літератури з питань розвитку мультимедійних технологій, огляду мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва, наявних на сучасному ринку електронних навчальних видань та впроваджуваних у практику музичної освіти, *здійснено* сутнісний аналіз явища “мультимедіа” з технологічного боку, а також надано культурологічне, мистецтвознавче, психолого-педагогічне тлумачення цього феномену, *класифіковано й проаналізовано* мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва за критеріями змістового наповнення й функціонального призначення (електронні підручники й посібники, електронні навчально-методичні комплекси, інформаційно-довідкові мультимедійні видання, тренажери музичного слуху та школи гри на музичних інструментах, дитячі ігрові навчально-розвивальні засоби, тестові програми контролю знань і умінь з використанням мультимедіа).

3. *Розроблено* систему формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, яка ґрунтується на впровадженні основних наукових підходів (системного, особистісного, діяльнісного, синергетичного, аксіологічного, культурологічного, акмеологічного). *Обґрунтовано* структурно-змістовий контент системи, який полягає у взаємозв'язку мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, операційно-діяльнісного, креативно-проективного, оцінно-рефлексивного компонентів, що забезпечує процесуальну цілісність професійної підготовки майбутніх учителів музики засобами мультимедіа; якість кожного із компонентів визначено через критерії та показники сформованості.

Окреслено й схарактеризовано комплекс методів формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій, серед яких: пояснювально-інформаційний; наочно-демонстраційний (демонстрація художніх творів та художнє ілюстрування словесних пояснень); проблемно-пошуковий метод (постановка проблемних запитань, формулювання проблемних, проблемно-пошукових завдань); створення історико-культурного контексту; синхронічний та діахронічний аналіз творів; візуалізація й аналіз-інтерпретація музичних творів; творчі завдання; online контроль знань і умінь.

4. *Визначено й обґрунтовано* принципи музично-педагогічної освіти (інформатизації навчання, наочності, оптимального вибору засобів навчання, інтеграції традиційних методик музичного навчання та інноваційних

мультимедійних технологій, цілеспрямованої взаємодії та художньо-творчого спілкування педагога зі студентами, активізації музично-творчої діяльності), що виступили методологічними засадами й провідними чинниками професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів засобами мультимедійних технологій.

5. Для забезпечення ефективного формування професійної компетентності майбутніх учителів музики в умовах інформатизації освіти, сучасного рівня навчання музично-історичних дисциплін *розроблено* авторські мультимедійні засоби: мультимедійний підручник з історії музичного мистецтва “Російська музика: від найдавніших часів до початку ХХ століття”; електронний навчальний посібник “Українська духовна музика”; освітній веб-сайт “Мультимедійні технології в музичній освіті”.

Розроблено й упроваджено в практику професійної підготовки майбутніх музикантів-педагогів спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”, що забезпечує формування теоретичних знань та навичок практичного застосування МНЗ із мистецтва в школі, спрямовує майбутніх учителів музики на використання технологій мультимедіа у своїй професійній діяльності.

6. *Сформульовано* педагогічні умови, дотримання яких забезпечує підвищення ефективності педагогічного процесу: забезпечення навчального процесу власними мультимедійними навчальними засобами; оновлення традиційних та впровадження інноваційних методів навчання музичних дисциплін із використанням мультимедійних навчальних засобів; поєднання репродуктивних і продуктивних методів музичного навчання із залученням засобів мультимедіа за умови забезпечення пріоритету практичної діяльності з використанням МНЗ; надання майбутнім учителям музики необхідного комплексу знань, умінь і навичок роботи з мультимедійними програмами й навчальними засобами, забезпечення педагогічного керування цим процесом; уведення до професійної підготовки майбутніх учителів музики елементів дистанційного навчання; відповідне матеріально-технічне й програмне забезпечення навчального процесу.

7. У ході дослідно-експериментальної апробації системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій *доведено* її ефективність, що підтвердили використані статистичні методи аналізу здобутих результатів і метод експертного оцінювання.

Отже, системне застосування в процесі професійної підготовки майбутніх учителів музики засобів інформаційно-комунікаційних, зокрема мультимедійних, технологій ефективно впливає на формування професійної компетентності майбутніх педагогів-музикантів.

Дослідження окреслює перспективи подальших наукових пошуків у обраному напрямі, зокрема пов'язаних з інтенсивним оновленням комплексу навчальних засобів із музичних дисциплін на основі широкого використання технологій мультимедіа, а також із застосуванням дистанційної форми опанування музично-історичних та інших професійно зорієнтованих курсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Гаврілова Л. Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія / Л. Г. Гаврілова. – К. : Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. – 403 с.

Навчально-методичні видання

2. Гаврілова Л. Г. История музыкального искусства. Русская музыка: от древнейших времен до начала XX века [Электронный ресурс] : мультимедийный учебник для студентов педагогических вузов /Л. Г. Гаврилова, В. П. Сергиенко. – Электрон. текст. дан. (2 GB). – Славянск : “ПК Мастер”, 2011. –2 DVD-ROM. – Систем. требования : CPU 2000Mhz; 1024Mb RAM; 3 Gb HDD; MS Windows XP, Vista (32/64), Windows 7 (32/64-bit). – Загл. с титул. экрана.

3. Гаврілова Л. Г. Мультимедійні навчально-розвивальні музично-ігрові засоби та їх використання на уроках музики у початкових класах : навч.-метод. посіб. з курсу “Методика вивчення музики” / Л.Г. Гаврілова. – Слов’янськ : ДДПУ, 2012. – 68 с.

4. Гаврілова Л. Г. Мультимедійні засоби з образотворчого мистецтва та їх використання на уроках інтегрованого курсу “Мистецтво” у початкових класах : навч.-метод. посіб. з курсу “Інтегроване вивчення навчального предмету “Мистецтво” / Л. Г. Гаврілова. – Слов’янськ : ДДПУ, 2012. – 89 с.

5. Гаврілова Л. Г. Українська духовна музика [Електронний ресурс] : навч. посіб. з курсу “Історії української музики” для студ. спеціальності 7.01010201 – Початкова освіта, спеціалізація – Музика / Л. Гаврілова, В. Сипченко, І. Удовенко. – Слов’янськ, 2013. – 196 с. – Електрон. текст. дан. (1,2 GB). – 1 DVD-ROM. – Систем. вимоги : CPU 2000Mhz; 1024Mb RAM; 1,5 Gb HDD: MS Windows XP, Vista (32/64), Windows 7 (32/64-bit). – Режим доступу : <http://ukrspiritmuz.net.ua/index.html>. – Назва з екрану.

6. Гаврілова Л. Г. Мультимедійні технології в мистецькій освіті : навч.-метод. посіб. для студ. пед. вишів (напрямок підготовки 6.010102 – “Початкова освіта”) / Л. Г. Гаврілова. – Слов’янськ : Видавництво Б. І. Маторіна, 2014. – 228 с.

Статті в наукових фахових виданнях

7. Гаврілова Л. Г. Теоретичні аспекти сучасної мистецької освіти / Л. Г. Гаврілова // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України. Збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2009. – Ч.1. – С. 48 – 52.

8. Гаврілова Л. Г. Класифікація лекційних презентацій та вимоги до них / Л. Г. Гаврілова, І. А. Хижняк // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2010. – Випуск 50. – С. 361 – 368.

9. Гаврілова Л. Г. Створення електронного посібника з історії музичного мистецтва як засіб оновлення вишівської мистецької освіти / Л. Г. Гаврілова // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. 6. Педагогіка і психологія. Збірник статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Вип. 26. – Ч. 2. – С. 106 – 112.

10. Гаврілова Л. Г. Використання навчальних мультимедійних презентацій на лекціях з мистецьких дисциплін у педагогічному ВНЗ / Л.Г. Гаврілова // Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка (Серія: Педагогічні науки). Частина 1. – 2010. – № 7 (194). – С. 66 – 72.

11. Гаврілова Л. Г. Використання засобів мультимедіа на заняттях із методики музичного виховання з майбутніми фахівцями дошкільної та початкової освіти / Л. Г. Гаврілова, Н. Б. Кривошея // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Вип. 58. – Ч. 1. – Херсон: Айлант, 2011. – С. 434 – 438.

12. Гаврілова Л. Г. Вивчення курсу “Історія музичного мистецтва” в педагогічних вишах з використанням мультимедійного підручника /Л.Г. Гаврілова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Педагогічні науки. – Частина II. – 2011. – квітень № 7 (218). – С. 32 – 39.

13. Гаврілова Л. Г. Засоби мультимедіа в електронному посібнику з історії музичного мистецтва для майбутніх учителів початкових класів / Л. Г. Гаврілова // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. – Вип. 17. – Серія: Педагогічні науки. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2011. – С. 164 – 170.

14. Гаврілова Л. Г. Мультимедійний підручник з історії музичного мистецтва як засіб активізації пізнавальної діяльності й оцінювання знань майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова, В. П. Сергієнко // Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя). – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – №10. – С. 211 – 216.

15. Гаврілова Л. Г. Мультимедійна продукція мистецтвознавчого змісту та можливості її використання в підготовці майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Педагогічні науки. – Частина II. – 2012. – №11 (246). – С. 81 – 91.

16. Гаврілова Л. Г. Використання музичних мультимедійних програм, електронних шкіл та тренажерів у формуванні інформаційної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Збірник наук. праць. – Випуск 32. (Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін.) – Київ-Вінниця : ТОВ фірма “Планер”, 2012. – С. 261 – 265.

17. Гаврілова Л. Г. Використання навчально-ігрової мультимедійної продукції на уроках музики в початковій школі / Л. Г. Гаврілова, В. П. Сергієнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 33 : збірник наукових праць / за ред. проф. В. Д. Сиротюка. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – С. 55 – 65.

18. Гаврілова Л. Мультимедійна продукція з музичного мистецтва та її використання у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова, В. П. Сергієнко // Проблеми трудової і професійної підготовки : наук.-метод. зб. – В 3 т. / Кол. авт.; відповід. ред. і укл. В. В. Стешенко. – Слов’янськ : СДПУ, 2012. – Вип. 17. – Т. 1. – С. 275 – 283.

19. Гаврілова Л. Г. Використання мультимедійних навчально-розвивальних засобів у музично-естетичному вихованні дошкільників / Л.Г. Гаврілова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 4 (47). – Рівне : РДГУ, 2012. – С. 25 – 29.

20. Гаврілова Л. Г. Електронний навчальний посібник “Українська духовна музика” як засіб розвитку духовних цінностей студентів педагогічних вишів / Л. Г. Гаврілова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. – Педагогічні науки. – Ч. II. – 2013. – № 10 (269). – С. 20 – 28.

21. Гаврілова Л. Г. Оновлення вищої мистецької освіти електронними навчальними засобами: структурно-змістові принципи створення мультимедійного посібника “Українська духовна музика” / Л. Г. Гаврілова // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. №2 (додаток 2) – 2013 р. – Тематичний випуск “Науково-методичні засади управління якістю освіти у вищих навчальних закладах” – Луцьк : ВолиньПоліграф, 2013. – С. 257 – 263.

22. Гаврілова Л. Г. Використання електронного посібника “Українська духовна музика” у формуванні соціокультурної компетентності студентів педагогічних вишів / Л. Г. Гаврілова // Наукові записки. Серія “Психолого-педагогічні науки” (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – № 2. – С. 123 – 130.

23. Гаврілова Л. Г. Електронні підручники й посібники з історії музичного мистецтва: визначення, структурно-змістові принципи й вимоги до створення / Л. Г. Гаврілова, В. П. Сергієнко. – Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Слов’янськ : ДДПУ, 2013. – С. 96 – 106.

24. Гаврілова Л. Г. Елементи дистанційної освіти у підготовці майбутніх учителів початкових класів і музики: використання веб-сайту як електронного освітнього ресурсу / Л. Г. Гаврілова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології : Науковий журнал. – №4 (38) – Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. – С.323 – 331.

25. Гаврілова Л. Г. Психологічні аспекти впливу мультимедійних навчальних засобів / Л. Г. Гаврілова // Вища освіта України №3 (додаток 2) – 2014. – Тематичний випуск “Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології”. – Т. 2. – С. 33 – 38.

26. Гаврілова Л. Г. Реалізація сучасних вимог до електронних навчальних засобів у мультимедійних підручниках з історії музичного мистецтва / Л. Г. Гаврілова // Проблеми підготовки сучасного вчителя : Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014. – Вип. 10. – Ч. 3. – С. 29 – 35.

27. Гаврілова Л. Г. Мультимедіа: культурологічний і музикознавчий погляд / Л.Г. Гаврілова // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць

/ [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип. LXIX. – Слов’янськ : ДДПУ, 2014. – С. 38 – 47.

28. Гаврілова Л. Г. Професійна компетентність майбутніх учителів музики: структурно-змістовий контент / Л. Г. Гаврілова // Теоретичний та науково-методичний часопис “Вища освіта України”. Тематичний випуск “Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу”. – 2014, №3 (додаток 1). – С. 143 – 147.

Статті в електронних фахових виданнях з педагогіки

29. Гаврилова Л. Г. Мультимедийный учебник по истории музыкального искусства “Русская музыка: от древнейших времен до начала XX века” : принципы структурирования и возможности использования в педагогических вузах [Электронное издание] / Л. Г. Гаврилова, В. П. Сергиенко // Педагогика в XXI веке : синергетика, моделирование и прикладные исследования, электронное, мета-проектное и взаимное обучение, интерактивность и мультимедиа. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. пед. ин-та имени А.П. Чехова, 2012. – текст 898с., мультимедиа – 1,1GB. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM): зв., цв.; 12 см. – Систем. требования : Pentium ; 32 Mb RAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97-2000. – Загл. с экрана.

30. Gavrilova Lyudmila. Creation of Multimedia Guides to the History of Music as a Means to form Professional Competence of Future Music Teachers [Electronic resource] / L. Gavrilova // ICTERI 2012: ICT in Education, Research and Industrial Applications: Integration, Harmonization and Knowledge Transfer. – Kherson, 2012. – pp. 199 – 206 // Available at : <http://ceur-ws.org/Vol-848/ICTERI-2012-CEUR-WS-paper-26-p-199-206.pdf>.

31. Gavrilova Lyudmila. “Ukrainian Sacred Music” Electronic Studu Guide: Content, Structure, Use Recommendations at a Pedagogical Higher Education Institution . [Electronic resource] / L. Gavrilova // Informational Technologies in Education. – 2013. – 16-th Issue. – P. 57 – 62 – Access : <http://ite.ksu.ks.ua/issue-16/p-57-62>.

32. Гаврілова Л. Г. Використання освітнього веб-сайту “Мультимедійні технології в музичній освіті” у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики [Електронний ресурс] / Л. Г. Гаврілова // ІТЗН | Інформаційні технології і засоби навчання. Том 42, № 4 (2014). – С. 131 – 140. – Режим доступу : http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1090#.VbYeB_ntmko. – Назва з екрану.

33. Гаврилова Л. Г. Феномен мультимедиа: технологический, культурологический и искусствоведческий взгляд [Электронный ресурс] / Л. Г. Гаврилова // Университетский комплекс как региональный центр образования, науки и культуры; Оренбург. гос. ун-т. – Электрон. дан. – Оренбург: ОГУ, 2015. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM) : зв., цв.; 12 см. – Систем. требования : IBM PC 686 (Pentium II, K6-2); MS Windows 9.x/NT 5.x; процессор 233 MHz; оперативная память 128 Mb; доп. программные средства: веб-браузер; Adobe Acrobat Reader XI – 36,5 Mb.– Режим доступа : http://conference.osu.ru/assets/files/conf_info/conf11/s13.pdf. – Загл. с экрана.

Статті в наукових зарубіжних виданнях

34. Gavrilova Lyudmila. Influence of Music Art Multimedia Production on Professional Competence of the Future Music Teachers / L. Gavrilova // *ICT in Education, Research, and Industrial Applications. Revised Selected Papers. Communications in Computer and Information Science. Springer. Volume 347, 2013, pp. 195 – 211.*

35. Gavrilova L. Electronic Tutorial “Ukrainian Sacred Music” for Students of Pedagogical Universities: structural and conceptual components / L. Gavrilova // *European Applied Sciences. №3, 2013 (March). Volume 1. – ORT Publishing. – pp. 69 – 71.*

36. Gavrilova L. Multimedia Technologies in Art Education : Specialty Course for Future Elementary School Teachers | L. Gavrilova // *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum. Praha : Publishing house Education and Science. 2014. pp. 37 – 44.*

37. Гаврилова Л. Г. Использование мультимедийных средств обучения в процессе формирования социокультурной компетентности будущих учителей музыки / Л. Г. Гаврилова // *Проблемы и перспективы дошкольного и начального образования: современный научный поиск [Текст] : материалы междунар. науч.-практической конф. (Курск, 21–22 ноября 2013 г.) / редкол. : М. А. Лукина, С. А. Сеина (отв. ред.), С.В. Супряга (отв. секр.). – Курск : Курск. гос. ун-т, 2013. – С. 39 – 44.*

38. Гаврилова Л. Г. Мультимедийные средства обучения в формировании профессиональной компетентности будущих учителей музыки / Л. Г. Гаврилова // *Вестник музыкальной науки № 2(4), 2014 / под ред. Б. А. Шиндина. – Новосибирск : Новосибирская государственная консерватория им. М. И. Глинки, 2014. – С. 25 – 35.*

39. Gavrilova L. Methodological Strategies of Using Educational Multimedia Website in Teaching Arts Courses / L. Gavrilova // *Journal of Modern Education Review, ISSN 2155-7993, USA. October 2014, Volume 4, No. 10, pp. 815–821.*

40. Гаврилова Л. Г. Методические приемы использования веб-сайта “Мультимедийные технологии в музыкальном образовании” в высшем музыкально-педагогическом образовании / Л. Г. Гаврилова // *Информатизация образования – 2014 : педагогические аспекты создания и функционирования виртуальной образовательной среды = Informatization of education – 2014: Pedagogical aspects of the development of virtual educational environment : материалы междунар. науч. конф., Минск, 22-25 окт. 2014 г. / ред-кол.: В. В. Казаченок (отв. ред.) [и др.]. – Минск : БГУ, 2014. – С. 107 – 111.*

41. Гаврілова Л. Г. Педагогічні умови використання мультимедійних навчальних засобів у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // *International scientific-practical congress of teachers and psychologists “The generation of scientific ideas”, the 27th of November, 2014, Geneva (Switzerland). Volume 2. 2014, Geneva. Pp. 18 – 25.*

Статті в інших наукових виданнях

42. Гаврілова Л. Г. Інноваційні технології у забезпеченні вишівської мистецької освіти: створення електронного посібника з історії музичного мистецтва / Л.Г. Гаврілова // *Збірник наукових праць Донецького державного університету*

управління “Філософські та психолого-педагогічні засади управління”. – Т.ХІІ. – Вип. 180. – Серія “Державне управління”. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – С. 47 – 53.

43. Гаврілова Л. Г. Вивчення курсу “Історія російської музики” з використанням мультимедійного підручника / Л. Г. Гаврілова // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. – Вип. 97 : Учні – Вчителю : збірник наукових статей / ред.-упор. В. Я. Редя, Ю. І. Чекан. – К., 2011. – С. 22 – 29.

44. Гаврілова Л. Г. Шляхи оновлення сучасної музичної освіти молоді електронними навчальними засобами / Л. Г. Гаврілова // Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтеграційних процесів : збірник наукових праць / За ред. Марії Чепіль та Ришарда Бери. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2013. – С. 212 – 219.

45. Гаврілова Л. Г. Використання електронного посібника “Українська духовна музика” у формуванні соціокультурної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Шляхи формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів : колективна наукова монографія / за наук. ред. проф. Бадер В.І. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – С. 144 – 171.

Матеріали й тези науково-практичних конференцій

46. Гаврілова Л. Г. З досвіду створення електронного посібника з історії музичного мистецтва для студентів – майбутніх вчителів музики / Л. Г. Гаврілова // Професіоналізм педагога в контексті європейського вибору України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 23 – 25 вересня 2010 р., м. Ялта. – Зб. статей. – Ялта : РВВ КГУ, 2010. – Ч.2. – С. 15 – 18.

47. Гаврілова Л. Г. Использование мультимедийных технологий при изучении музыкально-исторических дисциплин в системе высшего музыкального образования / Л.Г. Гаврилова // Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. (Луганськ, 15 – 16 березня 2012 р.). – Луганськ : Вид-во ЛДІКМ, 2012. – С. 213 – 215.

48. Гаврілова Л. Г. Використання елементів дистанційного навчання у професійній підготовці майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя : тези доповідей ІХ Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Суми, 14-15 листопада 2013 року). – Суми : Сумський державний університет, 2013. – С. 46 – 47.

49. Гаврілова Л. Г. Использование элементов дистанционного обучения в подготовке будущих учителей начальных классов и музыки / Л. Г. Гаврилова // Подготовка учителя начальных классов: проблемы и перспективы : материалы ІІІ Междунар. научно-практ. конф., г. Минск, 14 ноября 2013 г. / Бел. гос. пед. ун-т им. М. Танка; редкол. : Н.В. Жданович, О.В. Азарко, В.Г. Игнатович и др. – Минск : БГПУ, 2013. – С. 287 – 289.

50. Гаврілова Л. Г. Использование образовательного веб-сайта в преподавании художественных дисциплин в педагогическом вузе / Л. Г. Гаврилова // Инновации на основе информационных и коммуникационных технологий :

материалы международной научно-практической конференции “Инфо – 2014” (1 – 10 октября 2014 г., г. Сочи) / научн. ред. А. Н. Тихонов; общ. ред. С. У. Увайсов; отв. ред. И. А. Иванов. – М.: НИУ ВШЭ, 2014. – С. 57 – 60.

51. Гаврілова Л. Г. Використання персонального web-сайту як електронного освітнього ресурсу в підготовці майбутніх учителів початкових класів і музики / Л. Г. Гаврілова // Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4 – 5 березня 2014 року, м. Суми). Том 2. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. – С. 190 – 193.

52. Гаврілова Л. Г. Спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті” як засіб формування інформаційної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Педагогічні та психологічні науки: виклики і сьогодення : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 8 серпня 2014 року). – К. : ГО “Київська наукова організація педагогіки та психології”, 2014. – С. 32 – 36.

53. Гаврілова Л. Г. Музично-комп’ютерні технології у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики / Л. Г. Гаврілова // Комп’ютерно орієнтовані системи навчання природничо-математичних дисциплін : матеріали Міжнарод. наук.-практ. семінару, 28 жовтня 2014 року. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. – С. 73 – 74.

54. Гаврілова Л. Г. Мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва у формуванні професійної компетентності майбутніх учителів музики [Електронний ресурс] / Л. Г. Гаврілова // Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-семінару “Актуальні проблеми фахової підготовки студентів музично-педагогічного профілю згідно з новими стандартами і програмами” (10 – 11 листопада 2014 ; ДВНЗ “Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди”). – Режим доступу : <http://mustez-konferenz.blogspot.com/p/2.html>

Програма спецкурсу

55. Гаврілова Л. Г. Програма навчальної дисципліни (спецкурсу) “Мультимедійні технології в мистецькій освіті” для студентів напряму підготовки 6.010102 – Початкова освіта, спеціалізація – Музика. – Слов’янськ : ДВНЗ ДДПУ, 2014. – 22 с.

АНОТАЦІЇ

Гаврілова Л. Г. Система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – “Теорія і методика професійної освіти” / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2015.

З урахуванням сучасних вимог інформатизації освіти в дисертації визначено сутність і структуру поняття “професійна компетентність майбутніх учителів музики”, проаналізовано поняття “мультимедійні навчальні засоби з музичного мистецтва”, схарактеризовано й класифіковано наявні зразки: електронні

підручники й посібники, електронні навчально-методичні комплекси, інформаційно-довідкові видання, тренажери музичного слуху й навичок, дитячі навчально-розвивальні ігрові засоби, тестові програми.

У дисертації розроблена цілісна система формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій у поєднанні мотиваційно-ціннісного, інформаційно-когнітивного, операційно-діяльнісного, креативно-проективного, оцінно-рефлексивного компонентів. Згідно з виробленим критеріальним апаратом у експериментальній роботі здійснено діагностування означених компонентів, проаналізовано його результати.

На формувальному етапі експерименту розроблену систему реалізовано в професійній підготовці майбутніх учителів музики; упроваджено авторські мультимедійні навчальні засоби: мультимедійний підручник з історії музичного мистецтва “Російська музика: від найдавніших часів до початку ХХ ст.”, електронний навчальний посібник з історії української музики “Українська духовна музика”, освітній веб-сайт “Мультимедійні технології в музичній освіті”, а також спецкурс “Мультимедійні технології в мистецькій освіті”; обґрунтовано методи впровадження мультимедійних навчальних засобів із музичного мистецтва в процес професійної підготовки вчителів музики, визначено педагогічні умови використання МНЗ. Ефективність упровадженої системи формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій перевірено дослідно-експериментальним шляхом

Ключові слова: система, професійна компетентність, майбутні вчителі музики, мультимедійні технології, мультимедійні навчальні засоби.

Гаврилова Л. Г. Система формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки средствами мультимедийных технологий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – “Теория и методика профессионального образования” / Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2015.

В диссертации разработана система формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки средствами мультимедийных технологий. С учетом современных требований информатизации образования уточнены сущность и структура понятия “профессиональная компетентность будущих учителей музыки”, трактованная как сложное динамическое образование, структурированное в три блока (педагогический, профессионально-музыкальный и информационно-коммуникационный), каждый из которых состоит из когнитивной, практико-деятельностной и ценностно-личностной составляющих.

Проанализировано понятие “мультимедийные учебные средства по музыкальному искусству”, охарактеризованы и классифицированы существующие образцы: электронные учебники и пособия, электронные учебно-методические комплексы, информационно-справочные издания, тренажеры музыкального слуха и навыков, детские учебно-развивающие игровые средства, тестовые программы.

Система формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки средствами мультимедийных технологий построена на внедрении комплекса научных подходов и принципов музыкально-педагогического образования. Структурно-содержательный контент системы определяет взаимосвязь мотивационного, информационно-когнитивного, операционно-деятельностного, ценностно-рефлексивного, креативно-проективного компонентов, что обеспечивает процессуальную целостность формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки средствами мультимедиа. Согласно сформированному критериальному аппарату в экспериментальной работе осуществлена диагностика указанных компонентов, обработаны ее результаты.

Автором исследования разработаны и апробированы мультимедийные учебные средства: мультимедийный учебник по истории музыкального искусства “Российская музыка: от древнейших времен до начала XX в.”, электронное учебное пособие по истории украинской музыки “Украинская духовная музыка”, образовательный сайт “Мультимедийные технологии в музыкальном образовании”, а также спецкурс “Мультимедийные технологии в художественном образовании”; определены методы внедрения мультимедийных учебных средств в процесс профессиональной подготовки учителей музыки, установлены педагогические условия их использования.

Эффективность разработанной системы формирования профессиональной компетентности будущих учителей музыки средствами мультимедийных технологий проверена опытно-экспериментальным путем, что подтвердили статистические методы анализа полученных результатов, а также метод экспертной оценки.

Ключевые слова: система, профессиональная компетентность, будущие учителя музыки, мультимедийные технологии, мультимедийные учебные средства.

Gavrilova L. G. The system of developing professional competence of future music teachers based on multimedia technologies. – Manuscript.

A Doctor of Science thesis in the specialty 13.00.04 – “Theory and methodic of professional education” / M. P. Dragomanov’s national pedagogical university. – Kyiv, 2015.

The thesis advances definition of essential and structural transformations of the concept “professional competence of future music teachers” determined by the demands of informatization of learning. Systemic analysis of the phenomenon of competence as specific integral ability which provides efficiency of music pedagogy enabled to define professional competence of future music teachers in the context of informatization as a complex dynamic unity of three segments (pedagogy, musical proficiency, exploitation of information and communication technologies), each comprising cognitive, practical, emotive and evaluative spheres of personal development.

Thorough analysis of the notion “multimedia learning aids in music art” enabled characterization and classification of such learning facilities as electronic study books, textbooks, and books of reference, audition training tools, learning games for children, testing programs.

The thesis sets forth a system of gaining professional competence with multimedia technologies by future music teachers, based on a complex of scientific approaches (systemic, person-oriented, praxeological, synergetic, axiological, cultural, acmeological) and principles of pedagogical music education (informatization of learning, use of visual methods, optimal selection of teaching facilities, integration of traditional methods of music education with and innovative multimedia technologies, purposeful interaction and art-concerned communication between teachers and students, promotion of creative musical activities), providing a theoretical framework of essential factors for professional training of future music teachers with multimedia technologies.

Both structure and content of the system determine interdependence of motivation, cognition, operation, evaluation, and creative projection as its components, which ensures processual unity of acquiring professional competence by future music teachers through multimedia technologies. The criterion apparatus of the experimental part of research enabled diagnostics of the aforementioned components and analysis of their results.

A complex of methods for acquiring professional competence by future music teachers through multimedia technologies proved to include method of informative explanation; method of visualization (demonstration of works of art, artistic illustration of verbal explanations); method of problem searching (posing a problem-causing question, articulation of problem-oriented tasks); method of reconstruction of historical and cultural context; method of synchronic and diachronic analysis of music; method of visualization and interpretative analysis of music; method of creative tasks; method of online control of knowledge and skills.

The author worked out and exploited the following multimedia learning tools: the multimedia study book on the history of musical art “Russian Music: from the Ancient Times to the Beginning of the 20th century”; the multimedia study book on the history of Ukrainian music “Ukrainian Sacred Music”; the learning website “Multimedia Technologies in Music Education”; and the special course “Multimedia Technologies in Art Education”; the methods of the implementation were scrutinized; the pedagogical factors of using multimedia learning aids were revealed.

Statistical analysis of experimental data and expertise assessment proved efficacy of the implemented system of multimedia technologies in developing the professional competence of the future music teachers.

Keywords: system, professional competence, future music teachers, multimedia technologies, multimedia learning aids.